

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI  
PEDAGOGICKÁ FAKULTA  
Ústav pedagogiky a sociálních studií

IVANA ŠENKOVÁ  
III.ročník – KOMBINOVANÉ STUDIUM  
Obor VYCHOVATELSTVÍ

ROZVOJ SPIRITUÁLNÍ STRÁNKY JEDINCE V RÁMCI  
INTEGRITY OSOBNOSTI

bakalářská práce

vedoucí práce: PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně (trvalo mi to dva roky) a použila jen uvedených pramenů a literatury (více načíst nebylo v mých možnostech).

V Olomouci dne 4. 3. 2011

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, Ph. D., za odborné vedení a neobyčejnou trpělivost.

## *Obsah*

Úvod	5
1 Duše	8
2 Tělo, duše, duch a osobnost	15
3 Základní pravidla esoterického myšlení	20
4 Krize	34
5 Využití poznatků o spirituální stránce člověka při výchově sebe sama	42
6 Rodinné konstelace	46
7 Využití poznatků o spirituální stránce při výchově	50
Závěr	53
Literatura	55,56
Anotace	57

## ÚVOD

Obsah mé práce tvoří část poznatků (pouze část, neboť není v silách jednoho člověka přečíst veškerou existující literaturu k danému tématu) o duši a duchovním vývoji lidského jedince. Snažím se o shromáždění a utřídění, popis a komentář faktů vztahujících se k tématu mé práce.

Cílem mé práce je popsat zákonitosti vývoje lidské duše, rozvoje spirituální stránky jedince (tento cíl není nerealizovatelný, jak by někdo mohl namítnout: vše živé, tedy i duše, se vyvíjí, a každý vývoj má své zákonitosti; postihnout je a pochopit považuji za svůj celoživotní cíl), shromáždit informace o duchovním vývoji člověka; cílem mé práce je definice konkrétních pojmů (esoterika, hermetismus, ...), ujasnění smyslu lidské existence. Snažím se toto téma nějak uchopit, nějak se s ním poprat a možná i trošičku zmoudřet. Snažím se objasnit pojmy duše, duch, náboženství, spiritualita, esoterika, osobnost, krize a deprese. Snažím se zjistit, jak je to s determinací a s individuální odpovědností každého z nás. Snažím se dobrat toho, abych byla vychovatelkou, které empatie, úcta k živým bytostem, schopnost jasně a srozumitelně komunikovat není cizí.

Uvědomuji si, že není snadné někoho vychovávat. Předpokládám, že abych vůbec mohla někoho vychovávat, musím být sama vychovaná. Abych pochopila jiné duše, musím porozumět především té své. Abych mohla být někomu oporou a rádcem při hledání, musím sama být spolehlivá. Především však musím poznat, co je mým životním úkolem a smyslem mé existence. Snažím se pochopit svoji vlastní duši. Doufám, že na konci tohoto svého pátrání uvidím, co jsem dosud neviděla.

Toto téma jsem zvolila, neboť doufám, že získané informace využiji při své práci s dětmi, ale taktéž proto, že (snad) lépe pochopím svůj životní úkol, přijmu svůj životní úděl a využiji všech svých schopností a možností k rozvoji svého já, své osobnosti.

První kapitola se zabývá duší – proč je o ni v současnosti takový zájem. Pokouším se objasnit pojem duše. Ve druhé se zabývám člověkem jako jednotou těla – duše – ducha a osobností. Ve třetí kapitole se zabývám esoterickým

myšlením, jeho zákonitostmi. Ve čtvrté kapitole se zabývám krizemi v životě člověka. Taktéž se zabývám, bohužel jen okrajově, depresí. Pátá kapitola se zabývá využitím poznatků o spirituální stránce člověka při výchově sebe sama, v šesté se snažím osvětlit pojem rodinné konstelace. V sedmé kapitole se zabývám využitím poznatků o spirituální stránce při výchově. Závěrem budu zvažovat, jak dalece se mi podařilo dosáhnout cíle.

Předkládám několik odlišných teorií, úhlů pohledů – bohužel, pouze několik, neboť jich je nepřeberně mnoho – srovnávám, ovšem necítím se kompetentní některou zavrhnout, vyvracet, obhajovat či vyzvedávat nebo označit za jedinou platnou a pravdivou.

Nebudu se zabývat formami ani historií náboženství, zkoumáním, tříděním, charakteristikou filozofických směrů a teorií. Nehodlám se zabývat historií filozofie ani antropologie jakožto vědecké disciplíny. Zajímají mne poznatky o duši, ať už je naleznu u teologa, filozofa či psychoterapeuta, v Bibli či v esoterice. Nehodlám se zabývat srovnáváním náboženství a rituálů, nehodlám se přít o pravdivost nebo nepravdivost náboženského myšlení ani vědeckého bádání. Nehodlám zkoumat historii rituálů rozmanitých kultur.

Co se týká využití metodologie, využívám metodu srovnávání několika teorií a úhlů pohledu na spirituální stránku člověka a princip analytického zkoumání esoterického vnímání světa (rozložením na jednotlivé esoterické zákony a vysvětlením rozložených jevů).

Vyslechla jsem několik přednášek školní psychologie. (Termín psychologie v sobě skrývá řecké slovo psýché, které se překládá jako duše. Logicky by měla být psychologie věda hloubající o duši.) Mám za sebou státní zkoušku z této vědecké disciplíny (zkouška psychologie pro učitele 21. 6. 94, státní zkouška 14. 9. 94, Ostravská univerzita). O duši jsem se nedozvěděla nic. O duchu nemluvě. Proč asi? Thorwald Dethlefsen mi ve své knize *Osud jako šance* nabídl odpověď: „*Moderní psychologie, bohužel, žádnou duši nezná. Sice se hlasitě vychloubá odbornou terminologií, která vzbuzuje dojem, že člověk má značné znalosti o duši, ba dokonce i o jejích vrstvách a hloubkách, ale ve skutečnosti se psychologii dodnes ani vzdáleně nepodařilo se lidské duše dotknout. Psychologie zkoumá psychickou stránku člověka. To ale není duše, nýbrž produkt této vědy,*

*eliminát. Záměnou obou pojmů dochází psychologie k závěru, že duševní činnost člověka je produktem mozku a jeho intaktního nervového systému, a vyvozuje z toho, že se ztrátou těchto materiálních předpokladů přestane existovat i duše. Pojmová a myšlenková ledabylost naší vědy činí často téměř nemožným věci opět správně zařadit.“ (Dethlefsen, 2004, str. 23)*

Uvědomuji si některé problémy související s mou prací – jsem omezena na několik stran textu a mnohým pojmům se nemohu věnovat, jak bych si zasloužily. Taktéž fakt, že se zabývám něčím, co se nedá ohmatat a laboratorně rozpitvat, mě do jisté míry omezuje a znevýhodňuje.

## 1 Duše.

Poslední dobou roste zájem široké veřejnosti o duchovní tematiku. Lidé začínají chápat, že smysl života nemůže spočívat v pouhém zájmu o jídlo, pití, spánek, sex a hromadění majetku. Kde hledat tento smysl? Co víme o duši? Jak si máme vysvětlit stále více narůstající zájem o duchovní tematiku?

Osho (2005), představitel indického duchovního proudu, se domnívá, že narůstající zájem o duchovní tematiku je odpovědí na extrémní zaměřenost západní civilizace na materiální stránku naší existence, na zaměřenost západní vědy na zkoumání hmoty. Podle něj je extrémní zaměření bádání naší vědy na zákonitosti hmotného světa stejně špatné jako extrémní zaměření na spirituální stránku života, na duši, na náboženství. Domnívá se, že západní věda dospěla k vrcholu racionálního myšlení, že Východ nedosáhl úspěchu, neboť si vybral náboženství, zatímco Západ proto, že dal přednost vědě. *„Dokud si nevybereme obojí, nenajdeme cestu ze začarovaného kruhu.“* (Osho, 2005, str.174).

Co tedy víme o duši? Pro dnešní vědu zůstává stále záhadnou a nepoznanou. Dethlefsen, Dahlke i Steiner upozorňují na materiálnost naší vědy. Čím materiálnější se věda stává, tím víc klouže jen po povrchu jevů, neschopná pronikat k podstatě a odhalovat příčiny. Podle Dethlefsena je to ovšem logické – materiální věda má k dispozici prostředky ke zkoumání hmoty; duši však nelze ani uchopit ani pitvat či rozebrat jako hmotu. O fyzickém těle máme nepřeberně informací a získáváme stále další – ovšem duše je stále zahalena rouškou nejistoty, pochybností a dohadů. Dethlefsen se domnívá, že vědecké metody uzpůsobené potřebám ke zkoumání hmoty byly přeneseny i na oblasti duchovna, tam však nemohou uspět. (Dethlefsen, 2004, str.8 – 10).

C. G. Jung (1994, str. 11) píše: *„Zatímco středověk, jakož i antika, ba dokonce celé lidstvo, vycházely od svých prvopočátků z přesvědčení o substanciální duši, vznikla ve druhé polovině 19. století psychologie ‚bez duše‘. Vlivem vědeckého materialismu se všechno, co se nedalo spatřit očima a ohmatat rukama, stalo pochybným, ba co dím, získalo špatnou pověst, neboť to bylo podezřelé z metafyziky. Za ‚vědecké‘, a tím vůbec přístupné, platilo jen to, co se*



*bud' dalo materiálně poznat, anebo odvodit ze smyslově vnímatelných příčin... Neexistuje žádná racionální úvaha, která by mohla dokázat nebo popřít ducha, stejně tak jako neexistuje úvaha, která by mohla dokázat nebo popřít hmotu.“*

Dále C. G. Jung píše: „*Otázky duše leží vždycky za horizontem vědomí, a když hovoříme o problému duše, hovoříme vlastně o věcech na hranici viditelnosti, o věcech nejintimnějších a nejjemnějších, o květech, které se otevírají jen v noci.“* (1994, str.52).

Osho, představitel východní esoteriky, říká: „*Mysl Západu pracuje v pojmech logiky, usuzování, systému, argumentů. Nemůže se nořit příliš do hloubky, ulpívá na povrchu. Je extenzivní, nikdy ne intenzivní.“* (2005, str.150)

Indické posvátné texty, védská literatura, mluví o átmanu (duši). Átman je nadřazen osmi materiálním prvkům (tedy zemi, vodě, ohni, vzduchu, éteru, mysli, inteligenci a falešnému egu). V těchto textech se praví: „*Duše se nikdy nerodí ani neumírá. Její existence je trvalá, nikdy nemůže přestat existovat. Je nezrozená, věčná, stálá a prapůvodní. Neumírá, když tělo podléhá zkáze.“* (Zurrer, 2007, str.28)

Základním znakem duše, na němž se shoduje indický (Osho) a antroposofický i esoterický pohled (Steiner, Jung, Dethlefsen), je její nesmrtelnost. Na jistou formu nesmrtelnosti duše poukazuje taktéž Bible, přestože v této filosofii jde spíše o znovuzrození, tedy obnovení člověka a jeho duše.

Dethlefsen (2004) definuje duši jako samostatnou, nehmotnou instanci, která není produktem hmoty (mozku), na hmotě není závislá. Vyjadřuje názor, že o duši věděla již církev, zasvěcenci i okultisté, ale naše moderní společnost i věda teprve začínají duši objevovat. Zveřejnění zpráv o klinicky mrtvých a opět oživených lidech (jak se o to pokusil např. americký lékař a thanatolog Raymond A. Moody) považuje věda za senzační překvapení (v tom lepším případě) nebo za podvod. V těchto zprávách totiž lidé vyprávějí, jak opustili své tělo, dále se zdržovali v místnosti, neviditelní pro ostatní, a všechno dokázali vidět, slyšet a vnímat (Moody, 1991, str.16-19).

Termín duše, používaný psychologii, není identický s termínem užívaným esoterikou, prezentovanou Dethlefsenem (2004). Sigmund Freud, zakladatel psychoanalýzy, definuje duši jako sídlo pudů, strachů, konfliktů a komplexů;

duše je souhrnným pojmem pro duševní projevy, nikoli samotným činitelem. Vědecká disciplína označovaná jako psychologie hledá činitele v činnosti mozku a centrálního nervového systému, nikoli v duši.

Ovšem Dethlefsen (2004, str.23-24) na otázku, kdo přiměl mozek a nervový systém pracovat?, odpovídá provokativně - tvrdí, že hmota potřebuje nějakou informaci, aby mohla být činná, ovšem informace je vždy nehmotná. Říká, že v rámci bytí na zemi nehmotná duše potřebuje materiálního nositele, který je jemnohmotné povahy. (Dethlefsen, 2004, str.23-24). Jeho tvrzení je v přímém protikladu k vědeckému názoru, že hmota produkuje ducha, tedy mozek myšlenky. Dethlefsen (2004) provokativně tvrdí, že hmota nikdy nemůže stvořit ducha, ale pouze duch hmotu. Mozek je pro něj pouze nositelem informace, která je vždy nemateriální. Ovšem taktéž v Bibli najdeme podobnou myšlenku – prvotní byl duch a teprve potom hmota, na počátku bylo slovo (slovo = duch = Bůh, Bůh tvoří slovem, tedy na počátku všeho muselo být slovo).

Snad je samozřejmé, že tělo nemůže existovat bez duše. Osho tvrdí, že „*oddělovat tělo od mysli (duše) je absolutně chybné. Existence je nedělitelná.*“ (Osho, 2005, str.59) . Samozřejmě má na mysli živé tělo.

Taktéž Rudolf Steiner, jenž je považován za zakladatele antroposofické-duševně-duchovní celistvosti člověka, zastával názor, že nehmotná duše potřebuje materiálního nositele, který je jemnohmotné povahy. Rozlišuje tělo fyzické, éterické a astrální (Steiner, 1998, str.10-14; 1999, str.63).

Dethlefsen (2004, str.25) upozorňuje, že se musíme vyhnout tomu, abychom elektromagnetická pole považovali za duši, že jsou materiálním korelátém astrálního těla. *“Podobná záměna vedla k tomu, že na Kirlianově fotografii je vidět astrální tělo. Ona však ukazuje střídavé působení mezi energetickými emanacemi organismu a polem vysokého napětí.”*(2004, str.25). Na internetu jsem hledala informaci, co zobrazuje Kirlianova fotografie, a dočetla se, že (<http://zivotni-energie.cz/kirlianova-fotografie.html> ) ruský inženýr Semjon Kirlian vyfotografoval vysokofrekvenční elektrický výboj, vznikající mezi jeho dlaní a elektrodou, že energetické vyzařování je souborem mnoha polí a emanací, kterými disponuje každá hmota na úrovni mezimolekulárních sil; z toho plyne, že

se nejedná o duši, pouze o elektromagnetická pole. Naděje, že se snad dá duše vyfotografovat, a tím lépe poznat, vyprchala.

Dethlefsen uvádí, že duše je spojena s pojmem život, a že život nemůže být identický s vědomím (rozdíl mezi bezvědomím a smrtí je zřejmý); že život nemůže sestávat z hmoty (uvnitř hmoty je viditelné pouze působení života). (2004, str. 25)

C. G. Jung (1994, str.12), píše v podobném duchu: *“19. století objevilo samozřejmou pravdu, že všechno vzniká z materiálních příčin. Dnes si nebuduje duševní síla tělo, nýbrž naopak – látka ze svého chemismu produkuje duši. Tento zvrat by byl k smíchu, kdyby se nestal jednou z velkých pravd ducha doby. Myslet tímto způsobem je populární, a proto slušné, rozumné, vědecké a normální. Ducha si musíme představovat jako epifenomén látky. K tomuto závěru směřuje všechno, i když se neříká přímo ‚duch‘, ale ‚psyché‘, a i když se nehovoří přímo o ‚hmotě‘, nýbrž o ‚mozku‘, ‚hormonech‘ nebo o instinktech a pudech. Připisovat duši vlastní substanci odporuje duchu doby, neboť by to bylo kacířství.“*

Pro Steinera je duševno základem pro ducha, jako je tělesnost základem pro duši. (Wehr, 2003, str.135). Steiner si uvědomuje, že při poznávání duše a ducha je třeba užívat jiných prostředků:

*“Aby v oblasti ducha dosáhla podobných výsledků jako dosáhla přírodní věda v oblasti přírody, musí duchovní věda vyvinout jiné schopnosti poznání, než jsou schopnosti použitelné v přírodním bádání.“* (Wehr, 2003, str.110).

Věda se však, až na výjimky, duši nezabývá. Většinou ji ztotožňuje s náboženstvím a od náboženství se programově distancuje (Říčan, 2007, str.29). Ona sama si však přisvojuje monopol na pravdu. *„V tomto ohledu síla víry ve vědu hravě přetrumfne jakoukoli náboženskou sektu.“* (Dethlefsen, 2004, str.8).

Co je náboženství? Definic se nabízí nepřehledné množství a každá má svá úskalí. Podle Říčana náboženstvím rozumíme to, čím se zabývá religionistika, věda o náboženství. Náboženství chápe jako pokus řešit problém zla, jako vztah člověka a Boha (Bůh=nejvyšší hodnota, norma, to, čemu člověk důvěřuje a čemu se cítí zavázán) a jako snahu zharmonizovat tento vztah (Říčan, 2007, str.33-105).

Spiritualita je hledání posvátna, hledání smyslu, je to věc velké hodnoty. Jaký je vztah mezi spiritualitou a náboženstvím?

P. Říčan nabízí dva pohledy: *“Podle Pargamenta je náboženství širší pojem, který zahrnuje spiritualitu, podle Zinnbauera je spiritualita pojem zahrnující náboženství.”* (2007, str.45). *„Spiritualita se chápe jako záležitost individua, jeho prožívání a jednání, zatímco náboženstvím se rozumí instituce, rituály, nauky.”* (2007, str.50).

Podle Jana Sokola je náboženství celkový životní postoj člověka, který si uvědomuje, že jeho existence je darovaná. (2004, str.230).

T. H. Eriksen píše, že *„náboženství dává věřícím možnost cítit se jako součást něčeho, co nás přesahuje, ... nabízí smíření s lidskou slabostí.”* (2010, str.180).

Thomas Hylland Eriksen dále píše, že zaplnit prázdnotu může láska, náboženství nebo přátelství (2010, str.65), a poukazuje na problém náboženství, kterým je tendence uctívat Boha na úkor soucítění s ostatními lidmi (2010, str.68). Upozorňuje na proměnlivý význam víry: *„je-li člověk obklopen davem nevěřících, dostává víra jiný význam, než je-li člověk v davu věřících.”* (2010, str.85) Darwinistickou teorii chápe jako nevyhovující a zjednodušující: *“Trapné to začne být ve chvíli, kdy někteří vyhlášení darwinisté, například Richard Dawkins, začnou tvrdit, že náboženství je iracionální a že rodičům by nemělo být dovoleno vychovávat děti nábožensky, přestože dobře vědí, že většina lidí na světě v nějakého boha věří a že víra dává jejich životu smysl a směr. Téměř se zdá, že Dawkins sní o člověku, který by byl kombinací počítače a zakrslého šimpanze.”* (2010, str.43).

Někdy bývá pojem náboženství a pojem spiritualita ztotožňován. Každopádně spiritualita odráží podmínky pro duchovní existenci a vývoj. Myslím si, že se naše názory na Boha, církev a člověka pod vlivem lidského poznání a historických událostí zákonitě vyvíjejí. Spiritualita, jak se zdá, byla chápána jako zbožnost, později jako odpověď člověka Bohu, pak snaha pochopit Boha. Vždy však odrážela studium duchovního života a duchovní tematiku, úsilí o harmonii morálního a duchovního života.

C. G. Jung upozorňuje na vztah náboženství a duše takto: *„Stará náboženství se svými vznešenými a směšnými, dobrotivými i krutými symboly nespadla*

*z čistého nebe, nýbrž vzešla z lidské duše, která v nás žije i v této chvíli.*“ (1998, str. 153 – 154)

Na základě své životní zkušenosti jsem přesvědčena o škodlivosti názoru, že pouze rozumově pochopitelné, nebo dokonce jen vědecky dokazatelné poznání náleží k trvalému vědění lidstva. Taktéž jsem přesvědčena, že vědecké bádání nemusí vždy protirečit esoterické zkušenosti. Tradice starých civilizací zahrnují vědění a moudrost, která nemusí být vždy jen v rozporu s vědeckým zkoumáním a poznáváním. Nalezení rovnováhy a skloubení obou přístupů k poznání, vědeckého i esoterického, by mohl být ten nejdůležitější a nejgeniálnější počín budoucnosti. Prozatím však hodně vzdálené budoucnosti.

Pro přírodní vědy je obtížné přesně definovat rozdíl mezi živým-mrtvým tělem. *„Když totiž, jak říkají, život není nic jiného než spojení hmotných molekul, pak by přece mělo být možné mrtvé tělo probudit zase k životu vhodnou manipulací s těmito molekulami tím, že se mu zajistí přísun těch látek, jejichž nedostatek zapříčinil smrt. A kdyby život skutečně nebyl ničím jiným než koordinovanou chemickou reakcí, jak někteří vědci tvrdí, pak by také neměl být problém jej uměle vytvořit v laboratoři pomocí chemických postupů. Avšak to se navzdory nesčetným pokusům doposud nikomu nepodařilo, neboť život evidentně pochází zase jen ze života a nikdy nemůže povstat z mrtvé hmoty.*“ (Zurrer, 2007, str.27)

Ronald Zurrer cituje dánského atomového fyzika a nositele Nobelovy ceny Nielse Bohra: *“Ve fyzice a chemii, jak jsme nuceni připustit, nenacházíme nic, co by vykazovalo byt' jen náznak vědomí. A přece všichni víme, že něco jako vědomí existuje, a to docela jednoduše proto, že my sami to vlastníme. Vědomí proto musí být částí přírody, nebo, obecněji vyjádřeno, částí skutečnosti. To ovšem znamená, že musíme hodně poodstoupit od fyzikálních a chemických zákonů, jak jsou popsány v kvantové teorii /jejímž spoluzakladatelem byl/ a předpokládat existenci jiných zákonů se zcela odlišnou povahou.*“ (Zurrer, 2007, str.27)

Názory, které jsem citovala, se shodují s názory Dethlefsena i Steinera o nemožnosti zkoumání duše a ducha vědeckými metodami, jež dokonale vyhovují potřebám ke zkoumání hmoty. Není tedy chybou vědy, že se duší nezabývá – její metody a prostředky jí to neumožňují?

Všechny názory na duši a pokusy o její definici se shodují v několika bodech – duše je nehmotná a nesmrtelná. Živé lidské tělo je bez duše nemyslitelné. Duši nelze zkoumat stejnými prostředky a metodami jako hmotu.

Ovšem nemohu vědecky ozřejmit složení duše, ale ani její existenci (taktéž ovšem nemohu vědecky dokázat opak). Pokusem jakkoli definovat duši se ocitám na velmi tenkém ledu. Kde je hranice mezi racionálním poznáním a spekulativním fantazírováním?

Samotný C. G. Jung byl ve své době označen jako nevědecký, silně náboženský. Žádný vědec nechce riskovat kariéru. Je přece tolik jiných věcí ke zkoumání. Ti, co se dopustili této nerozvážnosti, jsou vědeckým světem opomíjeni nebo se ocitli v kategorii nevědeckých blábolů (například Rudolf Steiner, jenž je částí odborné veřejnosti uznáván, částí zavrhován a zpochybňován).

Vědecký svět je ochoten připustit, že duše existuje. Na její zkoumání a poznání však nemá vhodné prostředky. Takové zkoumání nemůže vycházet z analýzy, syntézy či mikroskopického rozboru, ale ze zkušenosti.

Nemohu udělat víc, než nabídnout několik málo názorů na duši, jak jsem to v této kapitole učinila. Nesplnila jsem úkol – nedokázala jsem vědecky definovat duši. Ale moje poznání se posunulo kus dopředu.

## 2 Tělo, duše, duch a osobnost

V současné době si uvědomujeme dvě stránky člověka – fyzickou, biologickou a duševní, psychickou (nemluvím o determinaci biologické a genetické, psychické a psychologické, sociální, společenské). Duše a duch nám splynuli v jedno. Esoterika však nadále rozlišuje tělo, duši, ducha. Podle Dethlefsena (2004) je trojí dělení člověka na tělo, duši a ducha staré jako lidstvo samo. Tuto teorii však dále nerozvíjí. Domnívám se, že egyptské pyramidy byly postaveny pro duši panovníka, faraona, kterou označovali jako dvojníka Re. Antičtí filozofové o existenci duše nepochybovali. V Bibli se hovoří o duchu jako o boží jiskře v člověku. Dle hermetické filozofie, viděné očima Dethlefsena, je duch život. Můžeme se ho účastnit, nechat ducha skrze sebe působit - pak žijeme. Život (duch) je na rozdíl od duše neosobní, anonymní.

Domnívám se, že esoterické myšlení částečně vychází z keltského náboženství. Není možné přehlédnout některé shodné teze. Josef Wolf v knize Duchovní odkaz národů (2007) uvádí, že jádrem keltské nauky byla nesmrtelnost duše, která po smrti přecházela do jiných těl, „*duše je všechno, tělo nic.*“ (str.181). Smrt je podle Keltů jakýsi střed dlouhého života; smrt neznamenal konec života, nýbrž jen jeho změnu, začátek něčeho lepšího, vyššího. Podstatou života je pohyb, změna. Keltské náboženství vycházelo z těchto pravidel: všechno souvisí se vším – spojitost (Dethlefsen uvádí zákon rezonance, str.55-60), všechno má svoje plus a minus – symetrie (Dethlefsen píše o polaritě skutečnosti, str.46-60), třetím keltským pravidlem bylo pravidlo analogie – podobnosti a rovnováhy – harmonie (Dethlefsen mluví o zákonu podobnosti: jak nahoře, tak dole, str.19-22), posledním pravidlem bylo pravidlo sympatie, tzv. magie osudu (Dethlefsen píše o reinkarnaci, str.146-157).

„*Dnes už je nesporné, že Keltové byli stejně významnými předchůdci evropské civilizace jako homérští Řekové a zdá se, že mnohé z jejich názorů a představ, založených na přírodním náboženství a filozofii, tj. úzkém sepjetí člověka s přírodou, byly vyspělejší nežli je myšlení současnosti.*“ (Wolf, 2007, str.182).

Dethlefsen (2004) dále píše, že člověk sestávající z těla, duše a ducha vnímá sebe sama jako jednotku, já. Na tom není nic neobvyklého ani provokativního.

Jednotku označovanou jako člověk dělí na další jednotky – orgány. Píše, že každý orgán je taktéž individuální jednotka, jinak by nebylo možné odlišit ledvinu od jater. Podle něj funkční individualita předpokládá, že každý orgán má své individuální vědomí. Vyjadřuje názor, že tento nezvyklý pohled nemusí být ještě nesmyslný, i když vědomí jsme zvyklí připisovat pouze člověku. Někteří lidé jsou ještě ochotni přiznat vědomí svému psovi, i když jeho vědomí je jiné než lidské. Podle Dethlefsena všechno živé, co se vyvíjí a vykazuje individualitu, má vědomí, a to i tehdy, když nám vcítění se do vědomí zcela odlišných životních forem činí potíže. Přiznává vědomí i našim orgánům. Tedy játra se cítí jako uzavřená jednotka a individualita. Mají úkol vykonávat svou funkci jako játra, jinak se jejich nadřízená jednotka – člověk nebude cítit dobře. Játra tvoří buňky. Taktéž každá buňka je individualita – vždyť žije, množí se, má tedy nepochybně také vědomí, vnímá se jako já jsem. Jejím úkolem je být jaterní buňka. Pokud jí být nechce, objeví osobní touhu po svobodě, stane se rakovinnou buňkou, která opouští daný řád. Člověk jakožto majitel takovým buňkám k jejich nově nabyté svobodě negratuluje, nýbrž se všemi prostředky snaží je eliminovat, aby zachoval svou existenci. Tak jako je buňka částí orgánu a orgán částí člověka, je i člověk pouze částí větší jednotky, organismu zvaného planeta Země. Když si člověk toto uvědomí, pochopí (snad), že on sám jako buňka má svůj úkol. Měl by se snažit, aby byl užitečnou buňkou, což zase on očekává od svých tělesných buněk, aby se nestal rakovinným nádorem tohoto světa. Pokud svévolně opustí daný řád, aby se holedbal svou zhoubně pochopenou svobodou, nesmí se potom divit, když bude eliminován. Neboť jak nahoře, tak dole. (Dethlefsen, 2004, str. 25-27)

Pokud jsem Dethlefsena dobře pochopila, tak každý člověk má na tomto světě, na zemi, svoje místo a úkol. Tento úkol by měl splnit, jinak nastanou komplikace (disharmonie). Aby ovšem mohl svůj úkol splnit, musí chtít a musí spolupracovat, neboť nežije ve vzduchoprázdnu. Člověk je společenský tvor a jeho současná existence je založena na dělbě práce a spolupráci. V takovém prostředí hrají důležitou roli vztahy mezi lidmi, komunikace, schopnost empatie a pochopení, tolerance a úcta. Jsem přesvědčena, že prvním krokem k pochopení jiných lidí je pochopení sebe sama a prvním krokem k pochopení sebe sama je prozkoumání své duše. Ujasnění si svých možností a schopností, pochopení svého úkolu



a přijmutí tohoto úkolu. V takovém procesu hraje roli to, co moderní psychologie označuje jako osobnost.

Osobnost v psychologii je chápána jako soubor dispozic, které určují způsob, intenzitu a průběh reakce člověka na nějakou situaci, chápe člověka jako jednotný celek; projevem tohoto celku zvaného člověk je chování. Osobnost se formuje v určité etapě raného dětství – osobností se člověk nerodí, ale stává – a to v době, kdy se vytváří sebepojetí, v době uvědomění si vlastního já, ega (ego = pojetí sebe sama). (Říčan, 2009)

Pojmem osobnost se vysvětluje variabilita nebo integrita (=jednotnost) duševního dění. Existuje více než deset pojetí osobnosti. Tato rozdílnost závisí na pojetí psychologie jako vědy (fenomenologické, behavioristické, empirické, psychoanalytické, humanistické, kognitivistické, ...). Osobnost zahrnuje nejen chování člověka, naladění, dynamiku, aktivitu či pasivitu, osobnostní vlastnosti, ale taktéž míru ztotožnění se jedince se svou sociální rolí. S přibývajícím věkem (a zkušenostmi) se zvyrazňuje a ohraničuje individualita člověka, jeho osobitost, která se projevuje jako individuální rozdíly mezi lidmi. Zde sehrává velkou roli učení. Osobnost, tedy člověk, se neustále vyvíjí. (Nakonečný, 1998)

Osobnost člověka je strukturou dispozic, tedy strukturou schopností a inteligence, tvořivosti, postojů, temperamentu a emočnosti (emoce, nálady), strukturou potřeb, zájmů a motivací, v této souvislosti označované jako typ osobnosti. Psychologie rozlišuje typy osobnosti – extrovert, introvert, psychofyzické typy podle stavby těla, choleric, sangvinistický, melancholický a flegmatický typ, úzkostný, integrovaný, senzitivní, rozumový, stabilní typ atd. Osobnost se projevuje jednáním, řízenou činností, kterou reguluje vůle. Nezastupitelná je role učení. Někdy bývá zhodnocená osobnost označovaná jako charakter. (Čáp, Čechová, Rozsypalová, 1995)

Tedy – podle školské psychologie se duše projevuje jako osobnost; vědomí je připisováno pouze člověku, lépe řečeno mozku – vědomí a myšlení. Dethlefsen se nerozpakuje připisovat vědomí jednotlivým orgánům – pravděpodobně jim připisuje i duši. Tuto teorii však dále neobjasňuje, neboť se snaží zdůraznit, že pokud člověk odmítne svůj životní úkol a opustí řád, stává se disharmonickým prvkem a jako takový může být zneškodněn. Nepochopení a nepřijetí svého úkolu

člověkem je, údajně, důsledkem nepochopení svobody. Termín svoboda Dethlefsen dále nevysvětluje; z textu celé knihy však vyplývá, že svobodou rozhodně není lidská libovůle a možnost vždy jen rozhodovat a řídit dění. Poukazuje na reinkarnační determinovanost člověka, kdežto psychologie hovoří o biologické a sociální determinaci lidského jedince.

Bohužel, téma svobody by vydalo na samostatnou diplomovou práci. Já se jím mohu zabývat jen okrajově. Bert Hellinger píše: *“Svoboda znamená uznat, že se nemůžu vyhnout následkům svého chování.”* (2004, str.35.)

Jan Sokol se zamýšlí nad snahou člověka žít kvalitní život: *“Řeč o vedení dobrého a lepšího života musí několik věcí předem předpokládat. Předně to, že jsme svobodní, to jest, že svůj život můžeme nějak sami vést. Ani to se nedá nijak dokázat. Ale pro toho, kdo by si myslel, že celý jeho život vede třeba osud, zkažená společnost nebo nějaké podvědomí, nemá otázka po ‚dobrém životě‘ žádný smysl. Za druhé musíme předpokládat, že pokud svůj život vedeme sami, neseme za to, co děláme, také cosi jako odpovědnost. Co jsme udělali, udělali jsme sami a musíme si tedy také ‚přičítat‘. Od toho máme pěkné české slovo ‚příčetný‘: to je člověk, který si ‚přičítá‘, co napáchal, včetně případných důsledků.”* (Sokol, 2003, str. 11 )

... „Svobodu neomezuje rozsah možností, ale podrývá ji ztráta smyslu.“ ( Sokol, 2003, str. 26 )

Ronald Zurrer píše: *“Spravedlnost a svoboda naznamenají, že mohu nezodpovědně činit, nebo zanedbávat cokoli, co si zámam, a že okamžitě dostanu, co si právě přeji.”* (2007, str.54)

Tradiční společnosti - přinejmenším jejich šamané – toto (pravděpodobně) věděly. Uvědomovaly si, že chaos znamená svět bez naděje.

*„Jestliže příslušník kmene vypadne z panujícího řádu a stane se obětí nějaké nehody nebo choroby, vyžaduje to uzdravovací rituál. Ten není ničím jiným než pokusem uzavřít nespornou trhlinu, která se vlivem události otevřela mezi tímto člověkem a vládnoucím pořádkem. Úplně stejně – v přeneseném smyslu – zacelujeme ránu: oba její okraje k sobě přiložíme, a tak vzniklou trhlinu uzavřeme. Dobří léčitelé intuitivně vědí, jak dalece mohou vůbec zasahovat. Říkají, že rozhodnutí nechávají božstvům, my bychom však řekli, že vyplyne*

*z jejich intuice či vnuknutí. I u rány může být nebezpečné ji prostě zavřít, neboť to může za jistých okolností posílit náchylnost k zánětu. Zašita smí být jen čistá rána. Vyžehlit smíme také jen určité problémy, ostatní vyžadují další pozornost a péči.“*  
(Dahlke, 2001, str.31)

Rodiče a pedagogové mohou do jisté míry ovlivňovat osobnostní rysy dítěte, neboť jsou geneticky určeny jen z určité části. Pedagogické vědy hovoří o výchově. Výchova úzce souvisí s učením. Učení je schopnost využívat paměť, schopnost analyzovat a řešit úkoly a problémy, schopnost neopakovat stejné chyby, schopnost indukce a dedukce. Ovšem jak dalece je výchova ‚všemocná‘ či ‚bezmocná‘ se pedagogové stále ještě nedokázali shodnout. Jednotni jsou však v tvrzení, že lidský jedinec je z části ovlivňován vnitřními a vnějšími vlivy, a z části svoboden. (Grecmanová, Holoušová, Urbanovská, 1999)

Esoterika s tímto nesouhlasí. Opět provokuje. Tvrzení, že člověk si za vše může sám a sklízí ‚odměnu‘ za své činy v předchozích životech, je pro pedagogickou vědu nepřijatelné. Pedagogické vědy se teorií o reinkarnaci nezabývají. Esoterika se však bez reinkarnace neobejde.

### 3 Základní pravidla esoterického myšlení

Definice esoteriky není zcela bez problémů. Esoterika je nauka vycházející z tezí hermetické filozofie. Hermetická filozofie je tajná nauka a je spojována s vynalezením písma a počtů (1987, Slovník cizích slov). Esoterická nauka je skrytá nauka, přístupná jen zasvěcencům (tamtéž). Bohužel, tato definice není dostatečná. Ze slovníku se můžeme dozvědět, že hermetismus je odvozen od slova hermetický, tj. nepřístupný, uzavřený.

Encyklopedie ABC člověka (1977) vysvětluje pojem hermetismus jako soubor okultních nauk vzniklých v soustavné podobě v 1. stol. n. l.; jeho ústřední postanou je Hermes Trismegistos, mytologická postava, která vznikla jako důsledek synkreze egyptského náboženství v alexandrijské oblasti s řeckou mytologií; hermetické nauky (přístupné jen zasvěcencům) měly vliv zejména na novoplatonismus; nejznámější památkou je Poimandrés, pokládáný za východisko tzv. teosofie. (str. 148)

Milan Nakonečný píše, že Řekové nazývali Herma Trismegista (=Herma Tříkrát Mocného) takto proto, že znal – podle legendy – tajemství tři tajných věd: alchymie, astrologie a magie. Hermetismus získal podle Nakonečného po proniknutí na evropský kontinent specifickou evropskou formu, jejíž nejvýraznější variantou bylo rosenkruciánství. (Nakonečný, 1995, str.12-13)

M. Dohnalová a J. Malina v antropologickém slovníku (2006) vysvětlují pojem hermetismus jako souhrnné označení různých proudů mysticismu a tajných nauk z počátku 1. tisíciletí v Evropě, odvolávajících se na pozdně antickou sbírku mystických a astrologických spisů, tzv. Corpus hermetium (1.-3. století). (str.249)

Wikipedie, otevřená encyklopedie, vysvětluje pojem hermetismus jako starověkou, až do současné doby živou a ne zcela jednotnou duchovně-naukovou tradici. Jde o druh esoterismu a současně o filozofický směr odvozující svůj původ ze starověkého Egypta. Tento v rámci hermetismu tradovaný názor ovšem nebyl v moderní době vědou potvrzen a je odbornými historiky zpochybňován: namísto toho je vznik hermetismu kladen do kosmopolitního prostředí helénistické Alexandrie. Egyptolog Erik Hornung, který se zaměřuje na zkoumání staroegyptských kořenů hermetismu, nicméně s odkazem na výzkumy Jana

Assmanna poukazuje na to, že dosavadní badatelé pro tuto otázku „neměli valné pochopení: ve starém Egyptě sice ještě žádný hermetismus ve vlastním smyslu neexistoval, ale nejpozději od doby Nové říše zde vládlo duchovní klima, které bylo pro vznik hermetické moudrosti příznivé... nyní existují podstatně lepší předpoklady k tomu, aby byly odhaleny potenciální staroegyptské kořeny ‚hermetické‘ moudrosti.“ Pozoruhodným znakem hermetismu je jeho náboženská neutralita – v západní kultuře může být rozvíjen v rámci křesťanství, judaismu i nenábožensky pojmávaného panteismu, stejně tak může být přítomen i v novopohanských proudech, například v kemetismu. Jak shrnuje Erik Hornung, je veškerý hermetismus svou povahou tolerantní a prostý jakýchkoli stnulých dogmat. Za součásti hermetického proudu jsou pokládány alchymie, astrologie, magie a kabala. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hermetismus>)

Esoterismus definuje Wikipedie jako souhrn vědomostí, jež je utajován před nezasvěcenými, aby se zachovala výlučnost příslušnosti k nějaké skupině, případně z důvodu ochrany před postihem, jehož příčinou by mohly být např. společenské předsudky. Jako příklady takových skupin jsou často uváděni Svobodní zednáři. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Esoterismus>)

Někdy bývá hermetismus odvozován od jména Herma Trismegista, autora tezí Smaragdové desky. Pokud jsem správně pochopila Dethlefsenův text, zahrnuje hermetismus esoterní učení staroegyptského náboženství, které pojednávalo o skrytých přírodních silách; znalost těchto přírodních zákonů mohla být zneužita – a proto se jednalo o tajné učení. Smyslem esoteriky byl a je vývoj k vyššímu vědomí na základě poznání a činnosti, zdokonalování vědomí na základě prožití a zkušenosti, poznání světa i sebe sama. Dethlefsen naznačuje, že hermetismus má své specifické poznávací metody, které jsou mimo rámec oficiální vědecké metodologie. Pro esoteriky je svět živoucí bytost s tělem, duší a duchem a esoterický hermetismus v něm poznává smysluplné souvislosti. Esoterika zdůrazňuje závislost tří principů – ducha, duše a hmoty.

R. Dalhke si uvědomuje (2001, str.9), že užití slova esoterika není bez problému. „Výraz esoteris, vztahující se k Pythagorovi, znamenal vnitřní kruh v jeho škole. Exoteris pak byl vnější, větší kruh jeho žáků. Vědění vnitřního kruhu bylo tradičně přístupno jen malé skupině lidí, kteří je pečlivě střežili, nikoli však

*aby je upírali ostatním, ale proto, že lidem orientovaným čistě světsky neposkytovalo žádné výhody, naopak pro ně představovalo řadu nebezpečí. Na tom se až do dnešního dne mnoho nezměnilo. Utajování nebylo ani tak způsobeno vylučováním ostatních jako tendencí tohoto myšlení k vlastní obraně.“*

Taktéž Dethlefsen (2004) vyjadřuje názor, že esoterické učení se pouze bránilo před zneužitím a nesrozumitelnost byla tou správnou taktikou. Pokud bylo toto učení nesrozumitelné, bylo ignorováno, tím chráněno před zneužitím. Dethlefsen uvádí jako příklad knihu o astrofyzice. Pokud čtenář nemá odborné znalosti, nerozumí obsahu knihy, protože matematické základy astrofyziky jsou pro většinu neinformovaných lidí náročné.

Osho toto potvrzuje: *“Podobné je to i s východními naukami, které přinesly mnoho poznání z oblasti duchovna. Kdyby se však bylo dostalo do rukou hloupých lidí, mohlo to být riskantní – klíč byl proto ukryt. Poznání bylo utajeno, bylo esoterické. Velmi obezřetně se předávalo z osoby na osobu. Dnes, v období vědeckého rozvoje, je třeba učinit poznání přístupným. Zůstanou-li duchovní, esoterické pravdy neznámé, je pravděpodobné, že věda bude velice nebezpečná. Duchovní poznání se musí zpřístupnit, aby mohlo s vědeckým poznáním držet krok.“* (2005, str.88)

Dethlefsen upozorňuje na okolnost, že vlna silícího zájmu o esoteriku v posledních letech něco změnila. Aby se z vědění pro masu lidí udělalo chutné sousto, bylo hrubě zjednodušeno, tedy zkresleno, mnohdy směšným způsobem vychváleno. Důsledkem je, že lidé s vážným zájmem o tuto tematiku se stydí termín esoterika používat. Jsem toho názoru, že esoterika není zodpovědná za své zneužití, tak jako nejsou zodpovědné ani medicína a náboženství, obviňované ze všeho možného a nemožného, co v jejich jménu bylo spácháno.

Thorwald Dethlefsen podotýká (2004, str.12), že vědění esoteriky je v zašifrované podobě přístupné každému, ale neznají ho nedokáží rozpoznat. Lidé neznají hodnotu symbolů, a proto je považují za neúčinné nesmysly. Dethlefsen uvádí příklad: *“Když neumím číst noty, nemám právo chtít od hudebníků, aby laskavě používali k psaní písma, která znám. Musím se rozhodnout, jestli mi to stojí za námahu naučit se číst noty, anebo zda se definitivně vzdám možnosti hlouběji hudbu pochopit. Stejně je tomu s esoterikou. Není úkolem vědoucích*

*přizpůsobit se rozumu nevědoucích. Mohou být pouze ochotni pomoci při učení těm, kteří o takovou pomoc poprosí: 'Proste a bude vám dáno, klepejte a bude vám otevřeno.'* „ (2004, str.12)

Dethlefsen (2004) i Dahlke (2001) se shodují v názoru, že cílem esoteriky je úplnost člověka, vědění, překonání polarity a sjednocení s Bohem, kosmické vědomí. Cestou může být pochopení esoterických zákonů. Současně se člověk musí měnit, být uvědomělejší, aby stále jasněji chápal svůj úkol a cíl. Pomoci mohou různé pomůcky (astrologie, kabala, tarot, alchymie, magie, jóga, meditace...), jež jsou pomůckami pro orientaci a ukazateli na cestě. Nebezpečím je záměna ukazatele za samotnou cestu. Domnívají se, že to se stalo těm, co se zabývají pouze astrologií, pracují pouze s kyvadlem, těm, kteří věří, že ve svém speciálním oboru našli klíč k světu. Esoterické disciplíny mají člověka osvobodit od jeho starých fixací, jenomže často jsou používány právě k tomu, že se na ně člověk upne. Na konci každého esoterického vývoje stojí poznání pravdy. Esoterické poznání vychází ze zkušenosti.

Dethlefsen píše, že vědění je tu stále, pouze jedinec se musí vyvíjet, aby je poznal a pochopil. Uvádí příklad: „*Už dlouhou dobu existují Homérovy básně, ale každé dítě se učením ve škole musí napřed vyvinout, aby je dokázalo číst a rozumět jim. Pro takové dítě není důležité, zda a kolik jiných lidí už Homéra četlo, Homéra čtou lidé po mnoho tisíc let, ale ono je čte poprvé.*“ (2004, str.16).

Zkoumání duše však zahrnuje nezanedbatelné úskalí – v humanitních disciplínách je úplná objektivita iluzí, a to i tehdy, když se o ni poctivě snažíme, když kriticky prověřujeme předpoklady a porozumění - neporozumění. Uvědomila si to i Fiona Bowie: „*Představa nezaujaté, neutrální antropologie je mýtus.*“ (Bowie, 2008, str.19) Bowie dále píše, že se stále najdou vědci, kteří by otázky náboženství (tedy i duše), zařadili do sféry pověr a mýtů, a cituje Letta: „*Podle mého názoru je povinnost ukázat, že náboženské přesvědčení je nesmyslné, povinností etickou. Je to povinnost každého vědce v oboru antropologie z toho prostého důvodu, že základní étos vědy spočívá na neochvějně oddanosti pravdě... Ve vědě není prostor pro kompromis vzhledem k povinnosti být objektivní a nestranný. Vědci si nemohou dovolit být propagandisty či apologety propagujícími nezávazné a útěšné mýty... Pokud antropologové*

*nedokážou veřejně prohlásit náboženská přesvědčení za nepravdivá, nejsou s to dostát v tomto ohledu etické zodpovědnosti.*“ (Bowie, 2008, str.18.).

Stále ještě zaznívají názory, že pojem náboženství odráží spíše mýty a pověry nežli smysluplné poznávání.

*„Viděli jsme už, že Tylor, Malinowski a další se mýlili, když se domnívali, že věda nakonec skončuje s magií i náboženstvím.“*, píše Fiona Bowie, *„Věda pouze dodala další prvek, třebaže nesmírně silný a významný, do spektra kosmologických voleb, jež jsou k dispozici.“* (2008, str.237). Naznačuje, že věda by nemusela být v rozporu s bádáním o duši nebo o náboženství: *“Moderní společnosti se liší od jednodušších ve skutečnosti větší diferenciací, větším počtem alternativ, z nichž si můžeme vybrat.“* (2008, str.235) , je ale vůbec možné, aby esoterika a věda někdy v budoucnu spolu spolupracovaly?

Osho píše: *“Věda a náboženství se doplňují. Dokážeme-li využít jejich rozdílností a jejich vzájemné komplementarity, pak z toho může vzejít lepší světová kultura.“* (2005, str.151) Podle něj Západ dospěl k vrcholu racionálního myšlení a začíná obracet pozornost k meditaci, ne-myšlení, kdežto Východ směřuje k druhé krajnosti: od iracionality k racionalitě – zajímá se o technologie, ekonomii, vědu, ne o náboženství. *„Východ nedosáhl úspěchu, protože si vybral náboženství, zatímco Západ z toho důvodu, že dal přednost vědě. Dokud si nevybereme obojí, nenajdeme cestu ze začarovaného kruhu.“*

*„Zušlechťování se děje prostřednictvím protikladů. ..Člověk by měl disponovat náboženskou myslí s vědeckým poznáním, a přitom by měl znát náboženskou disciplínu.“* (Osho, 2005, str.174, 175)

Podle Steinera není člověk ukončenou bytostí, nýbrž bytostí, která od toho či onoho stupně pokroku postupuje k stupni dalšímu. Rudolf Steiner (1998) říká, že chceme-li svému Já porozumět, musíme se především ptát, jaký je současný stupeň lidského Já, čeho dosáhlo, co si vydobylo tím, že pracovalo na svém astrálním těle.

Dethlefsen píše (2004, str.19-21), že naše vnímání a poznávání je omezeno. Příkladem může být síla představivosti – jsme schopni představit si pouze střední dimenze – jakmile je něco příliš malé (atomární částice) nebo příliš velké (sluneční soustava), můžeme to zachytit v jistých vzorcích, ale moc si pod tím



představit neumíme. Víme, že blok železa sestává z meziprostorů, kolem nichž krouží atomární částice, avšak ať už to víme sebed přesněji, při pohledu na kus železa si to dokážeme stěží představit. Jsme odkázáni na střední řazení velikostí. Co je nad tím a pod tím, je nám přístupné prostřednictvím pomůcek nebo vůbec ne. Zde uplatňuje esoterika podle Dethlefsena klíč „jak nahoře, tak dole“. Umožňuje prý omezit pozorování na oblast, která je nám přístupná, abychom mohli získané zkušenosti analogicky přesunout na jiné, nám nepřístupné úrovně. Myšlení v analogiích není kauzální, je nezvyklé. Podle této teorie je vesmír ovládnut zákony, není v něm místo pro náhodu. Vědci by nesouhlasili. Neustále pracují s pojmem náhoda a existuje vědecká teorie, která uvádí, že celý vesmír je v podstatě chaos. Naproti tomu esoterika náhodu neuznává, neboť náhoda jako nevypočitatelné a nezákonné dění by každý vesmír změnila v chaos. Když sestavíme počítač, představuje sám o sobě malý vesmír. Je vytvořen podle zákonů a jeho fungování je na těchto zákonech závislé. Když do jeho obvodů přiletujeme něco navíc, počítač už nebude smysluplně pracovat. To samé platí pro náš svět. Podle esoterických pravidel by při první náhodné události přestal existovat. Dethlefsen velice provokativně dodává, že necháme-li spadnout kámen z určité výšky, nepadá náhodně, nýbrž zákonitě. Pokud přitom spadne na hlavu panu X, bude pan X zasažen kamenem nikoli náhodně, nýbrž právě tak zákonitě. Náhodná není ani skutečnost, že panu X spadl kámen na hlavu, ani moment, ve kterém se to stalo. Neonemocníme náhodně, auto nás nepřejede náhodou, nenarodíme se náhodně chudým nebo bohatým rodičům a tak dále. Náhoda neexistuje. Za každou událostí stojí zákon. Ne vždy dokážeme tento zákon rozeznat. To nás ale neopravňuje k tomu, abychom jeho existenci popírali. Kameny padaly zákonitě dolů ještě dřív, než člověk objevil zákon gravitace. (2004, str.19-21)

Zdá se, že ani v tomto bodě přírodní věda a esoterika (obecně) nikdy společnou řeč nenajdou – věda s náhodou počítá a nijak se jí nebrání, esoterika (obecně) naopak náhodu zcela vylučuje a neuznává.

Taktéž východní moudrost odmítá náhodu: *“Reinkarnační učení dokáže objasnit společenskou, ekonomickou a duchovní nerovnost mezi lidmi tím, že neexistuje žádné nezasloužené štěstí nebo neštěstí, ani svévolný osud či slepá náhoda, ba ani nespravedlivý, někomu nadržující stvořitel, a umožní plně*

*pochopit fenomén života a smrti i toho, co nás čeká po smrti.“ (Zurrer,2007, str.16)*

Náhodu odmítal už Theophrast Bombast Paracelsus z Hohenheimu, geniální lékař a myslitel: *“Náhoda je pouze název neznámého zákona.“*; Paracelsus srovnával člověka (člověk=mikrokosmos) s makrokosmem. Podle hermetické nauky je člověk věrným obrazem makrokosmického univerza – v okolním světě není nic, co by nebylo v analogii člověka a naopak. Proto byl nad chrám v Delfách umístěn nápis: *‘Poznej sám sebe, abys poznal Boha.’* (Rippe, 2004, str. 161).

Osho (2005) říká, že lidé, kteří napsali na delfský chrám *‘Poznej sebe sama’*, se zajímali o páté tělo, pracovali na něm. Osho rozlišuje sedm těl: *“Máme sedm těl – fyzické, éterické, astrální, mentální, duchovní, kosmické a nirvánické. ... V západní psychologii je fyzické tělo chápáno jako vědomé, éterické jako nevědomé a astrální tělo v této psychologii představuje kolektivní nevědomí.“* (Osho, 2005, str.74). Jungova psychologie, podle Osha, nazývá astrální mysl kolektivním nevědomím. (2005, str.74)

Osho píše, že není možné poznat všechno tím, že poznáme sebe, avšak jestliže nepoznáme sebe, nemůžeme poznat nic. (2005, str.123). *„V prvním těle jste jen zvíře. Až s druhým tělem přichází lidskost. A teprve ve čtvrtém dokonale rozkvete. Za čtvrtým tělem se lidskost překračuje. Za pátým tělem putujete jinou sférou, jinou dimenzí. Sedmé tělo je totální nebytí: nirvána, prázdnota, neexistence.“* (2005, str.100-108) *„Mnoho duchovních systémů /teorií/ u pátého těla končí. ...V takovém systému neexistuje představa Boha. Tato představa totiž není potřebná.“* (Osho, 2005, str.125)

Snad vše lépe pochopíme, když se seznámíme s dalším zákonem hermetické filozofie, zákonem polarity. Dethlefsen uvádí (2004, str.46-48), že všechno, co člověk nalézá ve světě jevů a co si dokáže představit, se mu představuje vždy ve dvou pólech (např. světlo-tma, plus-minus, muž-žena, kyselé-zásadité, dobro-zlo). Ke každému pojmu existuje protipól. Domníváme se, že tyto protiklady se navzájem vylučují - a to je chyba. Protiklady vytvářejí vzájemnou jednotu, jejich existence je navzájem závislá.

G.Wehr píše: *“Odmítneme-li brát v úvahu ono protiřečící, pak bude naše chápání skutečnosti postrádat polaritní napětí, to znamená, že budou chybět základní prvky skutečnosti vůbec.”* (2003, str.137).

Základní polaritou je podle Dethlefsena (2004) dech. Když vdechneme, následuje jako protipól výdech. Za vydechnutím následuje opět nádech. Neustálé střídání obou pólů tvoří rytmus. Rytmus je základní vzor našeho života. Zničíme-li rytmus, zničíme život. Rytmus je ale ‚jak-tak‘, nikdy ne ‚buď-anebo‘. Kdo se brání vydechnout, nemůže se nadechnout. Jeden pól žije z existence druhého pólu, jeden pól podmiňuje druhý. Podle Dethlefsena může člověk dosáhnout cíle pouze přes opačný pól, nikoli přímo. Zahradník nehnojí růže parfémem, nýbrž močůvkou, aby co nejlépe rostly a voněly.

V kapitole Polarita skutečnosti, str. 50, píše Dethlefsen o tom, že člověk neustále řeší, nakolik je ve svém životě svobodný nebo determinovaný. Když buď-anebo přeměníme na jak-tak, pochopíme, že člověk je právě tak nesvobodný jako zcela volný. Když se budu zdráhat vydechnout, těžko se nadechnu. Postavíme-li se proti skutečnosti, na objektivních faktech nic nezměníme, ale subjektivně se budeme cítit hůř. Každý tlak vyvolává protitlak.

Na základě své životní zkušenosti mohu souhlasit s Dethlefsenem, že všechny věci jsou bez hodnoty a neutrální, a že teprve postoj člověka z nich dělá dobré nebo zlé. Samota není ani dobrá ani špatná. Avšak jeden ji prožívá jako trápení, jiný jako vítaný předpoklad pro rozjímání a meditace. Okolnosti samy o sobě neutvářejí naše pocity, nýbrž náš postoj k těmto okolnostem. Dethlefsen vyjadřuje názor, že pokud se člověk naučí trpělivosti a pokoře a pochopí pravidlo, že všechno, co je, je dobré, protože to je, neboť uvnitř zákonitě fungujícího vesmíru nemůže nikdy být nic, co by tam být nemělo, že všechno, co existuje, má právo existovat, bude se mu do duše navracet stále více klidu. *„Opravdová aktivita vzniká z klidu. Je známkou zralosti nechat dění volný průběh.”* (2004, str.51) Kdo není ochoten žít v harmonii a souladu s během událostí, tomu zůstane esoterické poznání nedostupné.

C. G. Jung napsal: *„Teprve po nemoci jsem pochopil, jak důležité je přitakání vlastnímu osudu.”* (1994, str. 256).

Z indických posvátných textů zprostředkovaných Oshem (2009) vyplývá, že každému člověku je dovoleno se podle své svobodné vůle buď chovat v souladu s pravidly karmy, anebo se proti nim proviňovat. Rozhodnutí je na něm. Karmická reakce je v podstatě proces učení a nápravy. Základní myšlenkou těchto textů je reinkarnace.

*„Reinkarnace znamená souvislé putování spirituální duše společně se svým jemnohmotným tělem od jednoho hrubohmotného těla k dalšímu, a sice podle své individuální karmy.“* (Zurrer, 2007, str.31)

Slovo karma znamená čin, jednání, důsledek. Znamená to, že následek dostihne bytost, od níž vzešla příčina. Karma nebyla neznámá ani Rudolfovi Steinerovi. Za každou událostí, která se nám přihodí, stojí původně naše činy, které jsme my sami uskutečnili v minulosti. Naše vlastní přání, rozhodnutí a jednání.

Ronald Zurrer vyjadřuje názor, že na myšlence reinkarnace není nic indického, ani asijského či východního. Podle něj je to součást pokladnice dávného vědění lidstva. Cituje C. G. Junga: *“Znovuzrození je výpověď, patřící k nejprapůvodnějším výpovědím lidstva vůbec. ... není divu, že se s výpovědí o znovuzrození můžeme setkat u nejrůznějších národů.“* (Zurrer, 2007, str.87) Jedinou výjimkou jsou institucionalizované formy judaismu a islámu. I když hlavní proudy tří semitských náboženství – judaismus, křesťanství, islám – oficiálně myšlenku reinkarnace neuznávají, je možné nalézt u všech tří jednoznačné odkazy na toto učení. Zurrer píše, že myšlenka reinkarnace byla důležitou součástí učení Ježíše Krista. (2007, str. 10)

Na otázku, do jaké míry jsme omezováni, a zda je v lidských silách něco změnit, esoterika nabízí (Dethlefsen, 2004, str.82-83) odpověď: učební plán je určen a musí být splněn. (Indické nauky hovoří o dharmě, což znamená životní plán, životní úkol, který má člověk poznat, přijmout a splnit.) Ale i zde platí zákon polarity a ten umožňuje volbu, jak učební plán splníme, jak budeme problém řešit. Máme dvě možnosti – vědomé a nevědomé učení.

Upozorňuji, že termíny vědomé a nevědomé učení esoteriky nejsou shodné s termíny užívanými psychologií, antropologií, sociologií, etologií nebo pedagogikou; v pedagogice se hovoří o učení přirozeném, bezděčném,

nevědomém, živelném a vědomém až cílevědomě řízeném (Sovák, 1990, str.7) . K. Lorenz hovoří o učení na základě individuální zkušenosti, přivykání, návyku, vtištění, učení na základě pokusu a omylu nebo úspěchu ( str.186-215). P. Říčan dělí učení: habitace, podmiňování, vhléd, napodobování a identifikace (2009, str.32) ; nevědomé učení je chápáno jako učení mimoděk při hře nebo při práci, kdežto Dethlefsen má na mysli nepochopené nebo odložené nebo odmítnuté učení či řešení úkolu. C. G. Jung mluví o historickém procesu vývoje jako o kolektivní záležitosti a zdůrazňuje kulturní vzorce a archetypy, které ovlivňují – vědomé i nevědomé – učení člověka. Pavel Hartl rozlišuje (1999) tyto tři druhy učení: k relativně jednoduchým druhům učení patří jednoduché podmiňování, vyhasínání, přivykávání, vtiskování a latentní učení; ke složitějším a aktivním druhům patří učení instrumentální, imitační, diskriminační, explorační a skupinové; ke specificky lidským druhům patří učení verbální, pojmově-paměťové, myšlenkové (řešení problémů) a sociální. (Hartl, 1999, str. 77-84).

Vědomé učení podle Dethlefsena znamená dobrovolně řešit problém na základě vlastní aktivity. Nevědomé učení vstupuje na scénu, pakliže člověk propásne možnost (nebo nechce) řešit problém vědomě, problém odsouvá či zkouší před ním utéci. Nevědomé učení je, podle Dethlefsena, provázáno bolestí nebo problémy. Člověk je tlačěn do nevědomého učebního procesu a stává se obětí situace. V obou případech je však výsledek stejný. Rány osudu a nemoc jsou pasivním aspektem nedobrovolně vnímaného učebního procesu.

*„Člověk neinkaroval do tohoto světa, aby se líně povaloval na sluníčku, nýbrž aby se vyvíjel a podle svých schopností neustále sloužil světu. Kdo to dělá vědomě, najde i štěstí.“ (Dethlefsen,2004, str.95)*

Pavel Říčan naznačuje, že štěstí nespočívá v konzumu: *„Národy bohatých států plundrují tuto planetu, vyžírají národy chudých států a prožívají budoucnost dětí celého světa. To se děje ve jménu víry, že lidské štěstí, jež je považováno za poslední smysl života, spočívá ve stále hojnějším konzumu.“ (Říčan, 2007, str.19).* Ale kdo z nás si to doopravdy uvědomuje?

*„V dnešní době se masmédia snaží navázat přímé spojení s praještěřím mozkiem každého čtenáře, tedy s nejstarší a nejprimitivnější částí mozku, která se většinu času zabývá myšlenkami na jídlo, sex a násilí. Máme politiky bez vize*

*a zábavní průmysl, který se snaží zadusit poslední zbytky společenské debaty o závažných otázkách.*“ (Eriksen, 2010, str. 173-174.)

*„Ještě dnes sice vězí v člověku celé zvíře, ale rozhodně ne celý člověk ve zvířeti.“* (Lorenz, 1997, str.43.) *„Každá skutečná morálka předpokládá duchovní výkony, jichž žádné zvíře není schopno.“* (tamtéž, str.118.)

Podle esoteriky je životní cesta člověka dána při jeho narození. Při narození nepřichází na svět ‚nepopsaný list‘, tj. čistá a panenská duše. Pohlédneme-li do minulosti, zjistíme, že duše má za sebou dlouhý řetěz životů. V každém z nich více či méně splnila učební plán. Pouze vzácně se stává, že člověk do své smrti plně pochopí a splní všechny úkoly. Téměř vždy zbývá něco, co ještě nepochopil a nevykonal. Taktéž pedagogika si klade otázku, jestli jsou vlohy vrozené či získané. *“Novorozenec není, jak se kdysi soudilo, nepopsaný list papíru, na němž teprve život píše, ale už si něco základního přináší s sebou. Jsou to vlastnosti a vlohy vrozené. Vrozené vlastnosti jsou dány, jak nyní věda vysvětluje, genovým vybavením.”* (Sovák, 1990, str. 29-30)

Nositelům vloh jsou tedy geny; podle Dethlefsena duše; vlohy podle něj nejsou ani vrozené, ani získané, jsou výsledkem našeho učení v předchozích životech. S geny nepočítá.

Reinkarnace je rytmem života a smrt je jen jiná forma bytí. Pro moderní svět nezvyklý, dráždivý výrok. Reinkarnace znamená opětovné zhmotnění. Věděl o ní Pythagoras: *„Duše nikdy nepomine, spíše svůj dřívější příbytek za nové sídlo střídá a v něm žije i koná své skutky. Vše se mění, ale nic nezaniká.“* (Zurrer, 2007, str.90) stejně dobře jako Johann Wolfgang Goethe: *“Co se týče dalšího trvání duše po smrti nás osobně, já sám k tomu přistupuji takto: V žádném případě není v rozporu s pozorováním charakteru našeho i všech bytostí v přírodě, kterým jsem se mnoho let zabýval, naopak – dokonce vychází z téhož posíleno o nové důkazy.”* (Zurrer,2007, str.92)

Francouzský filozof Voltaire k tomu poznamenal: *“Učení o převtělování není ani nesmyslné, ani zbytečné. Narodit se dvakrát neudivuje více než narodit se jednou. Vzkříšení je všeobjímajícím principem přírody.”* Reinkarnace byla pro něj přírodním zákonem. (Zurrer, 2007, str.18)

Reinkarnace není otázkou víry, nýbrž filozofické schopnosti poznání. Projevuje se ve zkušenosti jedince. *„Křesťanská církev odmítá učení o opětovném vtělení, s výjimkou křesťanského společenství, které se orientuje podle učení Rudolfa Steinera a je příkladem, že křesťanská nauka a myšlenka reinkarnace se nevyklučují. I když je to těžko dokazatelné, mnohé mluví pro to, že víra v reinkarnaci byla v době Kristově a v prvních stoletích po něm samozřejmostí. Teprve kolem r. 533 bylo na ekumenickém koncilu za císaře Justinina učení o reinkarnaci zakázáno, prohlášeno za blud a kacířství.“* (Dethlefsen, 2004, str.180-181).

Zurrer uvádí: *“Teprve na koncilu v Konstantinopoli církevní autority rozhodly, že víra v reinkarnaci od této chvíle podléhá církevní klatbě. S touto klatbou zmizel též zákon karmy, základ reinkarnace.“* (2007, str.34)

Říká v podstatě totéž co Dethlefsen, neshoduje se s ním toliko na roce konání koncilu. Snaha zatratit učení o reinkarnaci má kořeny již v koncilu v Niceji roku 325, definitivní rozhodnutí padlo roku 553 (Zurrer, 2007).

Dethlefsen tvrdí, že zároveň byly, pravděpodobně, vypuštěny příslušné pasáže v Písmu svatém. Přesto je v Bibli několik pasáží svědčících o tom, že myšlenka reinkarnace nebyla pro Kristovy učedníky ničím cizím a nesmyslným. U všech evangelistů (Marka, Jana, Matouše, Lukáše) najdeme místa, v nichž je položena otázka, zda Jan Křtitel nebo Ježíš nebyl reinkarnací Eliáše. *„Ježíš se svými učedníky vyšel do vesnic u Cesareje Filipovy. Cestou se učedníků ptal: “Za koho mě lidé pokládají?” Řekli mu: „Za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a někteří za jednoho z proroků.“* (Marek 8,27, Bible, str. 49).

K učení reinkarnace se přikláněli i další církevní otcové: sv. Jeroným, sv. Justin, Klement Alexandrijský, Řehoř z Nyssy, Ruffinus, sv. Hilarius, Tertian, Filo, Nemesius a jiní. Arcibiskup Louis Pasavali napsal: *“Jsem toho názoru, že by to znamenalo významný krok vpřed, kdyby člověk směl veřejně zastávat myšlenku znovuzrození, a to jak zrození na Zemi, tak i na jiných světech, protože tím by se dalo vyřešit mnoho záhad, které dnes zahalují ducha a rozum člověka jako nejasná mlha.“* (Dethlefsen, 2004, str.182).

C. G. Jung píše: *„Člověk, jemuž náboženství dává naději na posmrtný život, je zpravidla vyrovnanější a šťastnější, a tedy psychicky zdravější než ten, pro nějž*

*budoucnost končí smrtí. Je-li hlavní náplní stáří vrcholící příprava na věčnost, pak jde o nejdůležitější životní etapu.“* (Říčan, 2007, str. 207).

Teď bych se pokusila tuto kapitolu nějak shrnout.

Esoterika, „*vyloženě nevědecký způsob pozorování skutečnosti*“ (Dethlefsen, 2004, str.7), vychází z několika základních zákonů – života jako rytmu, zákonu polarity, reinkarnace, zákonu karmy, zákonu rezonance, zákonu podobnosti – jak nahoře, tak dole. Odmítá náhodu, jakoukoli formu nahodilosti a chaos. Podle ní má vše své místo i své opodstatnění.

Zákon o reinkarnaci je hlavním z pilířů esoteriky. Svým způsobem podmiňuje rozvoj spirituality, duševní rozvoj člověka. Pokud jsem správně pochopila, přijetí odpovědnosti za můj další vývoj, a to duševní i tělesný, neboť oba jsou neoddelitelné, je podmínkou sebevýchovy. A sebevýchova (jak slyším na přednáškách z psychologie, pedagogiky, sociologie, andragogiky, teorie výchovy) je vyvrcholením procesu zvaného výchova. Přijetí odpovědnosti a pochopení, že ‚osud‘ za mě nic nevyřeší, že nemá cenu se na něj vymlouvat, je podmínkou aktivity. I kdybych nepochopila žádný jiný z uvedených principů esoteriky, má pro můj osobní rozvoj přijetí odpovědnosti a konání podle toho nedozírný význam. Jako vychovatelka se musím chovat zodpovědně, neboť jsem vzorem (alespoň některým) dětem.

V této kapitole jsem se zabývala pouze některými esoterickými zákony: zákonem jak nahoře, tak dole; zákonem, že vše se děje zákonitě, nikoli nahodile, podle řádu a přírodních zákonitostí – esoterika kategoricky odmítá náhodu; zákonem polarity; rytmem jako základním vzorcem našeho života; reinkarnací; učebním plánem. Esoterika podle Dethlefsena důsledně opomíjí vliv kultury a společnosti na vychovávaného jedince, zdůrazňuje jeho zodpovědnost. Proti tomuto úhlu pohledu stojí názory sociologů, sociálních psychologů, ale i psychoterapeutů, např. Hellingera nebo Nellese, kteří zdůrazňují vliv společnosti a výchovy na utváření jedince a jeho osobnosti, vliv na utváření jeho postojů, rozvíjení schopností, vlastností, povahových rysů i zájmové orientace. Taktéž C. G. Jung zmiňuje společenskou podmíněnost, když píše o kolektivním vědomí a nevědomí.



Přesto není esoterický pohled nelogický – nejedná se zde totiž o výchovu, ale sebevýchovu. A ta je v rukou jedince.

Pavel Hartl (1999) uvádí, že součástí učení se člověka je sociální učení. Lidé se učí tím, jak pozorují druhé, napodobováním a posilováním, pozorováním a kognitivními procesy. Velká část lidského chování se odehrává ve společenském prostředí a k osvojování dochází prostřednictvím interakcí s druhými lidmi (str.19-20). Má na mysli především výchovu. Teprve na ni navazuje sebevýchova.

## 4 KRIZE

Vývojové stupně jsou podmínkou života. Rosteme, dospíváme, vychováváme potomstvo a stárneme. Vývojové stupně často souvisejí s krizemi. Co však zahrnuje pojem krize?

Pojem krize podle Špatenkové zahrnuje situace, při kterých se něco dramaticky mění a tato změna je doprovázena negativními emocemi. Krize představuje přechodný stav vnitřní nerovnováhy způsobený kritickými událostmi nebo životními událostmi, které vyžadují zásadní změny a řešení. Krize není deprese; není to nemoc, je to normální reakce na nenormální situaci. Deprese je chorobný stav, psychické onemocnění s jasně stanovenými diagnostickými kritérii. Podle Špatenkové je krize stavem ryze subjektivním. *„Události a ostatní lidé mají pro každého člověka jiný význam. To, co pro jednoho může znamenat bezvýznamnou životní epizodu, může pro jiného znamenat příčinu dezintegrace osobnosti. Vývojové krize jsou neoddělitelnou součástí lidského života. Přinášejí změnu a přijetí nových rolí a úkolů. Ke kumulovaným (chronickým) krizím dochází, pokud jedinec ustoupil od řešení vývojové krize.“* (Špatenková, 2004, str.15-23).

Slovník ABC člověka (1977) definuje krize jako životní situace nebo období vyznačující se nesnadno řešitelnými obtížemi při dosahování lidských cílů a účelů; dochází k nebezpečnému sledu životních okolností a ke stupňování jejich dramatického průběhu při snížení možnosti kontroly a řízení člověkem. (str.198)

Pavel Hartl v Psychologickém slovníku (2004) vysvětluje krizi jako situaci selhání dosavadních regulativních mechanismů, nefunkčnost v oblasti biologické, psychické, sociální; krize je výraz pro extrémní psychickou zátěž, nebezpečný stav, životní událost, rozhodný obrat v léčbě, období přechodu mezi vývojovými stádii. Rozlišuje krizi afektivní, krizi dozrávání, identity, pubertální krizi, krizi rozumu, vzdělávání, životní krizi, krizi ve skupině učební. (str.279)

Narození, dětství, puberta, adolescence, střední věk, stáří a smrt bývají označovány jako vývojové krize. Slovo krize podle Dahlkeho (2001) nezahrnuje pouze nějaké nebezpečí (jak bývá nejčastěji interpretováno), nýbrž také volbu,

zkoušku, rozhodnutí a šanci. V medicíně je pojem krize užíván pro označení okamžiku, kdy probíhající nemoc dosahuje bodu obratu k lepšímu, k uzdravení.

Vzhledem k tomu, že cituji názory psychiatrů ( C. G. Junga, R. Dahlkeho) a psychoterapeutů (T. Dethlefsena, B. Hellingera, W. Nellesse), má medicínský pohled na tuto skutečnost svůj význam. Většina z nich se také shoduje v názoru, že duševních onemocnění stále přibývá. Potvrzují to i lékařské statistiky – lékařské ročenky. Upozorňují, že v roce 2009 bylo provedeno na odděleních a pracovištích psychiatrie v České republice 2 609 928 vyšetření-ošetření. Od roku 2000 jejich počet vzrostl o více než čtvrtinu. (ÚZIS ČR, Aktuální informace č.48/2010)

Krize nás nutí řešit situaci a volit z několika řešení – je zcela na nás, jestli ji vědomě přijmeme a uskutečníme, nebo se budeme všemožně bránit či nevyřešený problém vytěsníme z našeho vědomí. Náš postoj sám je předzvěstí, zda se stane šancí nebo nebezpečím. *„Jakmile takové téma vytěsňujeme z vědomí a přenecháme tělu, vzniká automaticky trhlinka mezi tělem a duší. Stane-li se nesnesitelnou tím, že se obě entity od sebe příliš vzdálí, organismus sahá k pokusu o svépomoc. Buď člověk onemocní, nebo upadne do krize jiného druhu, a otevře se mu šance na nové rozhodnutí ve staré věci. Obojí je pokusem dosáhnout opětného sjednocení těla a duše prostřednictvím ztělesnění, nebo inscenováním tohoto procesu v sociálním zázemí. Toho nejnázve dosáhne vědomým porozuměním dramatu, uváděného na společenské či tělesné scéně.“* (Dahlke, 2001, str.11-12).

Porod je rozhodujícím krokem do života. Je taktéž jednou ze stěžejních krizí. Terapeuté (například Dahlke, Dethlefsen) tvrdí, že průběh porodu ukazuje, jak bude probíhat celý život. Dokládají to zápisy ze svých terapeutických sezení s pacienty. Rozebírat lékařské posudky a zápisy však není možné, neboť nejsou většinou přístupny z důvodu ochrany osobních dat, takže nemohu doložit a posoudit věrohodnost takového tvrzení. Dahlke píše, že v dětském prožitku se porod odráží úplně jinak než v pohledu dospělých. Může být prožíván jako stísněný boj v úžině porodní cesty, je to první zkušenost s těsným prostorem a strachem. Bohužel, naše nevědomí na rozdíl od vědomí toto registruje. Některé psychoterapeutické metody s tímto fenoménem pracují, např. hypnóza.

Dalším rozhodujícím okamžikem spojeným s krizí je vzpřímený postoj a první vlastní kroky. Děti to mohou prožívat jako krizi. Jedná se o okamžik, kdy je důležité učinit nějaké rozhodnutí – zůstat na čtyřech na pevné zemi nebo se nejistě zvednout a postavit? Dahlke (2001) tento okamžik vnímá jako krizi, přestože by se dal označit také jako zlomová etapa.

Ve třech letech dítě o sobě řekne ‚já‘. Jestliže doposud poslouchalo a spolupracovalo, teď se pronikavě mění. Cesta do polarity (podle Dahlkeho) vyžaduje výstavbu ega a to se děje ohraničováním. Je důležité učit se vymezovat a říkat ne, ale také naučit se prohrávat. Stejnou důležitost jako vytváření hranic pro rozvoj ega má poznání, že i jiná ega mají své hranice a musí v nich být respektována. Ego se může formovat jen díky hranicím. Hranice mu poskytují oporu, bez nich ji ztrácí. Rodiče, kteří si nechají všechno líbit, jenom ztěžují život sobě (krátkodobě) i dětem (dlouhodobě). (Dahlke, 2001, str.110-111)

Předpokládám, stejně jako někteří psychoanalytici, že ve výchově je podstatné ujasnit si, že cílem není zabránit krizím a už vůbec ne krizím přechodu, nýbrž je pochopit a adekvátně na ně odpovědět. Tak je smyslem vzdorovité fáze naučit se vnímat hranice, aniž by se přitom člověk duševně zničil.

Mateřská škola je příležitost, jak hravou formou zvládnout pravidla společenského chování. Převládne-li vliv rodičovské ctižádosti, může se snadno zvrhnout v přípravku pro pozdější dosahování nejvyšších výkonů. Pokud v ní funguje přidělování bodů podle výkonnosti, znamená taková školka zkrácení dětství. Jestliže jsou děti na školku připraveny, je to dobré vysvědčení (pro rodiče) za dosavadní vývoj. Samostatné děti, které spěchají do světa po svých, ukazují, jak důvěřují svým rodičům a spoléhají na ně. Děti, které se bojácně drží máminy sukně, dokumentují tím spíš závislost než lásku a prozrazují tím nejistotu. Mateřská škola zahrnuje dětskou společnost, v níž se děti díky hrám dostanou o kousek dál do světa a vyrovnají se s cizími dětmi (zvláště důležité pro jedináčky), dříve než zvládnou školu jako předstupeň do světa dospělých, kde se už pracuje. (Dahlke, 2001, str.123 – 125)

Dalším kritickým okamžikem je nástup do školy. R. Dahlke (2001) říká, že cíl školy by měl být v tom, aby obrazné vnímání přivedla k analytickému myšlení nikoli válečným tažením, nýbrž hravým procesem, který dítěti umožní mít radost

z nově získaných zkušeností. Současné školní prostředí je náročné a ne vždy odpovídá obsah učiva potřebám života. „*Hospodářsky orientovaný přípravný kurs, který se v současné době protáhl na devět let, produkuje duševní polotovary zaměřené na výkon, efektivitu a úspěšnost, jejichž druhá polovina, ženská část duše, se v nejlepším případě odkryje až na drahém psychoterapeutickém hřišti.*“ (2001, str.126).

Taktéž odborníci v pedagogice si začínají uvědomovat, že pouhá, i když poměrně vysoká úroveň faktografických znalostí nestačí, pokud žákům unikají souvislosti, a pokud nejsou schopni své znalosti využít v praktickém životě. (Grecmanová, Holoušová, Urbanovská, 1999)

Dětství končí pubertou, další stěžejní krizí, při níž se neutrální dítě mění v ženu nebo muže. Z knihy Bowie (2008) jednoznačně vyplývá, že v archaických kulturách býval tento přechod jedním z nejdůležitějších životních mezníků a nedal se přehlédnout. Vědomé uchopení tématu mnohé usnadnilo.

Adolescence je poslední šancí vedoucí k dospělosti. Jenomže uvědomujeme si, co to ta dospělost vlastně je? Nelze ji definovat množstvím prožitého času – jsou lidé, kteří v šestnácti obstojí jako dospělí, a jiní, kteří toho nedosáhnou ani v padesáti – ani nějakými kritérii. Bude to spíše kvalita prožitého času, co rozhoduje o dospělosti. R. Dahlke mluví o naplněné dospělosti jako o základní připravenosti vzdát se dětských představ o světě, opuštění dřívějších nároků na zaopatření, odhadnutí následků vlastního jednání a nesení odpovědnosti, což znamená dobré posouzení běžných i náročnějších situací, vzájemných úmluv a závazků, převzetí odpovědnosti za sebe i za jiné, pochopení okolního světa jako zrcadla, tj. přestat se projektovat, mluví o orientaci k duchovnu než k blahobytu, růstu a vývoji, hledání a přijímání. (Dahlke, 2001, str.178)

Pavel Hartl (1999) upozorňuje, že je třeba odlišit pojem biologické dospělosti od dospělosti duševní. Fyzicky dospělý je podle Hartla člověk, u kterého tělesný vývoj v podstatě skončil. Má hotovou anatomicko-fyziologickou konstituci, neroste a plní funkce jako zralý organismus, schopný plodit a vychovávat potomstvo. Duševně dospělý je člověk, který dokazuje, že je schopen samostatně myslet a jednat, má celkovou myšlenkovou a pracovní stabilitu, umí si svůj život reálně naplánovat, je vytrvalý a vědomý si odpovědnosti za své činy. Uvádí, že

někdy se o dospělosti mluví jako o zralosti (citové, intelektuální a sociální). Za znaky zralosti se považuje vytvoření heterosexuálních zájmů, vymanění se z domácí kontroly, volba zaměstnání, schopnost využívat volný čas, ztotožnění se s vlastním já a ujasnění názoru na svět. (Hartl, 1999, str. 51-52)

Pokud se týká charakteristiky dospělosti, říkají psychologové, sociologové, psychiatři i terapeuti v podstatě totéž, pouze užívají jiných slovních obrátů. V zásadě si však neodporují.

Starší střední věk a stáří jsou dalšími krizemi, jsou dobou obratu. Přinášejí nutnost bilancovat dosavadní život a požadavek zbavovat se materiálního i duchovního balastu. Toto je zvláště nepříjemné pro lidi materiálně zaměřené – opouštění všeho, co by mohlo bránit duši v návratu tam, odkud přišla, znamená vzdát se svého postavení a majetku. Dříve však, než k tomu dojde, přichází čas zrání a sklizně – jenomže mnoho lidí touží celý život po nějakých věcech a pak jsou bezradní, když je mají využít. Přepnout po etapě života, jenž byla zaměřena na výkony a plnění mnoha povinností, na rozjímání, hledání smyslu života a našeho místa v něm mnoho lidí nedokáže. Místo aby se těšili z nabídnuté šance, cítí se nevyužití, přehlíženi, odstrčeni, ukřivdění a přehlížejí, že teď jsou před nimi jiné úkoly. (Dahlke, 2001, str.202 – 242)

V naší moderní společnosti přibývá duševních onemocnění nebývalou měrou. Různé formy deprese, provázející krizi středního věku, vykazují přírůstek. Toto potvrzují lékařské statistiky: proti předchozímu roku došlo k nárůstu počtu hospitalizací, a to o 201 hospitalizací (na psychiatrických odděleních nemocnic nárůst o 196, v psychiatrických léčebnách pro dospělé pokles o 15, v psychiatrických léčebnách pro děti nárůst o 20 hospitalizací). (ÚZIS ČR, Aktuální informace č. 48/2010).

Příliv psychických onemocnění zaznamenal i Dehtlefsen (2004, str. 10) i Eriksen (2010, str. 63).

Dahlke vysvětluje výraz ‚de-prese‘ tak, že znamená potlačení a vztahuje se k životní energii. Co však dlouho potlačujeme, to nás tlačí, co dlouho vytěšňujeme, nás tísní. Při depresi hraje nezanedbatelnou roli agrese. Energie nasměrovaná proti sobě vede k sebezničení, energie nasměrovaná ven je pro ostatní (přinejmenším) nepříjemná, za určitých okolností nebezpečná. V případě

deprese ve středním věku je vhodným a účinným řešením využití této energie pro odvážný obrat a zpáteční cestu s jejími požadavky. Myšlenky na smrt, které mnohdy depresi doprovázejí, jsou odpovídající a přiměřené. Mají obracet pozornost k další velké životní krizi, k smrti. Ovšem ne jako krok k sebevraždě, nýbrž jako krok k vyrovnání se se smrtí. (Dahlke, 2001, str.212 – 214)

Mnohem výstižnější a přesnější mi připadá definice deprese Pavla Hartla z Psychologického slovníku (2004). Jedná se o chorobný smutek, skleslost, vnitřní napětí, nerozhodnost, útlum a zpomalení duševních i tělesných procesů, ztrátu zájmu, pokleslé sebevědomí, úzkost, apatii, sebeobviňování, ztrátu energie, poruchy spánku a nechutenství; trvá-li nepřiměřeně dlouho, má nepříznivý vliv na lidské chování. Deformuje životní hodnoty, pracovní a sociální sféru jedince. Kritickým obdobím je dospívání, klimakterium, involuční věk, ale i jarní a podzimní měsíce. Uvádí, že deprese trpívá 5 -10% lidí v celosvětové populaci. (str. 105)

Viktor Frankl (2006), podobně jako C. G. Jung, upozorňuje na podmíněnost neuróz (uvádí 20% neuróz) pocitem bezsmyslnosti – pacienti pochybují o smyslu svého života nebo zoufají nad tím, že jim smysl života uniká. Přitom však *„neexistuje žádná životní situace, která by byla opravdu bezesmyslná. I negativní stránky lidské existence, utrpení, vina a smrt, mohou být přeměněny v něco pozitivního, pokud se k nim přistoupí se správným postojem a zaměřením.“* (Frankl, 1994, str. 211). Píše o smyslu práce, tedy činu nebo správné odpovědi životu, což znamená dát životu obsah; o smyslu lásky, ale také odpovědnosti za realizaci hodnot. Definuje lidské bytí jako odpovědnost, odpovědnost za naplnění smyslu. Je však na samotném člověku, jestli se cítí být odpověden společnosti, svědomí či Bohu. Smysl musí přijmout. Frankl zdůrazňuje charakter lidského života jako úkolu. *„Úloha, kterou má člověk splnit v životě, je tedy zásadně zde a nikdy není principiálně nesplnitelná.“* (1994, str. 71) Upozorňuje, že žijeme ve věku bezsmyslnosti. Proto si musíme dát záležet na výchově – je třeba zprostředkovávat vědomosti a zušlechťovat svědomí tak, aby člověk dovedl naslouchat, aby vyslyšel požadavek, který je obsažen v každé jednotlivé situaci. Smysluplný život podle Frankla znamená život plný úkolů, bdělé svědomí, zodpovědnost. Proto má být výchova výchovou k zodpovědnosti. Současně musí

člověk v dnešní informační explozi vědět, co je a co není důležité – co má a co nemá smysl.

Krize a nedostatek smysluplnosti života spolu úzce souvisejí. Vyvolávají deprese, přivolávají myšlenky na předčasný odchod ze života – sebevraždu.

V dětství a mládí je naším nejdůležitějším úkolem tělesný růst, ale také duševní a duchovní; od adolescence do středních let je hlavním životním tématem duševní růst, a od středních let je naším nejdůležitějším úkolem hledat střed, tedy rovnováhu, smysl života. (Dahlke, 2001, str.214).

*„V podmínkách současné bohaté společnosti jsou příležitosti smysl intenzivně cítit a prožívat spíše vzácné, třeba v okamžicích akutních konfliktů a krizí, a mnozí lidé nedostatkem smyslu trpí.“* (J. Sokol, 2004, str.183).

Kdo si pozorně přečetl C. G. Junga (1994), nemohl si nevšimnout, že mnoho pacientů se na něj obracelo z důvodu problémů se smysluplností života.

Jaro Křivohlavý definuje smysluplnost života jako *„to, co je centrálním bodem existence každého z nás“; snahu pochopit a porozumět řádu; mít pro co žít, být někomu někým; harmonii s řádem; směřování k moudrosti a lásce.“* (2006, str.95-130)

Poslední, ovšem stěžejní krizí, je smrt. Smíření se se smrtí je ovšem základní podmínkou vyrovnané, vědouce osobnosti. Přes všechny informace, které máme o smrti a umírání, je pro nás stále smrt tou nejtěžší zkouškou .

*„Duše sídlí ve dvou tělech – v jemném těle a v hrubém těle. V okamžiku smrti umírá hrubé tělo. Tělo tvořené zemí a vodou, tělo skládající se z masa, kostí a morku odpadne, zemře. A poté zůstane tělo složené z jemných myšlenek, jemných pocitů, jemných vibrací, jemných vláken. Tělo stvořené z těchto jemných věcí se spolu s duší znovu vydá na cestu a zase vstoupí to hrubého těla prostřednictvím zrození. Když vstoupí do mateřského lůna nová duše, znamená to, že do něj vstoupilo jemné tělo.“* (Osho, 2009, str.238)

Takto tedy vnímá smrt esoterika prezentovaná Oshem. Podobný je pohled Dethlefsena i Dahlkeho.

Pokud se týká smrti, nemůže se materialisticky myslící věda shodnout s esoterikem.



*„Není-li duše a je pouze tělo, pak je jasné, že žádný život není a že je jenom smrt.“ (Osho, 2009, str. 235)*

Krise má v rozvoji osobnosti nezastupitelnou roli. Na krizi musíme reagovat – sama se nevyřeší. Je podnětem k aktivitě, dává šanci napravit vlastní chyby. Řešení problémů s krizí spojenými může být provázeno nepříjemnostmi, nepohodlím, bolestí či ztrátou. Takovým situacím se člověk většinou snaží vyhnout. Přehnaná touha vyhnout se nepříjemnostem a komplikacím za každou cenu však může vést k nebezpečné změkčilosti, k životu ochuzenému o radost, k nudě, ke ztrátě smyslu života nebo stagnaci, která postupně přeroste v degeneraci.

## 5 *Využití poznatků o spirituální stránce člověka při výchově sebe sama*

Cesta lidské duše je cestou učení. Učební proces je dlouhá cesta a vyžaduje mnoho drobných krůčků, zahrnuje mnoho omylů a korektur. Esoterika viděná očima Dethlefsena učí, že řetěz inkarnací, který se zdá nekonečný, zaručuje konečný úspěch. Úspěch v tom smyslu, že jedinec nakonec pochopí a splní to, co splnit má, aby se ve svém vývoji posouval neustále dopředu a nakonec naplnil své životní poslání (málokdy splní vše v jediném životě).

Dethlefsen (2004) jednotlivé inkarnace srovnává s různými třídami školy. Za obdobím učení následují prázdniny. Po prázdninách jdeme do nové třídy. Záleží na tom, kolik z učební látky poslední třídy jsme integrovali do vědomí. Podle toho nás zařadí do vyšší třídy nebo si tu loňskou zopakujeme.

Osud pracuje podle stejného principu a stará se o to, aby se každý naučil právě to, co nejvíc odmítá a proti čemu se bouří. Dethlefsen zdůrazňuje, že osud je pochopitelný jen na pozadí reinkarnace. Pozorujeme-li izolovaně jen jeden život, mohli bychom pochybovat o smysluplnosti osudu i našeho života. Ne všem lidem byla přidělena stejná startovní pozice – a to není vinou společnosti. Je nemožné bez kontextu reinkarnace někomu vysvětlit, proč právě on spatřil světlo tohoto světa němý, ochrnutý, zmrzačený nebo debilní a ještě po něm chtít, aby byl vděčný a poděkoval. Odkaz na nevyzpytatelná rozhodnutí Boží se nehodí, útěchu nepřinese. Život beze smyslu by však byl pro lidi nesnesitelný. Hledání smyslu života je základní potřebou.

Když je člověk ochoten osvobodit tento život z izolace jedinečnosti a uznat jej jako článek dlouhého řetězu, naučí se chápat smysl a spravedlnost osudu. Osud jednoho života je totiž výsledkem dosavadního učebního procesu v jeho celistvosti. (Dethlefsen, 2004, str.147 – 148).

Dethlefsen se domnívá, že člověk je konfrontován se stále stejným typem problémů, dokud svým jednáním problém nevyřeší. Řešení je spojeno s podřízením se zákonitosti. Od člověka se vyžaduje, aby převzal odpovědnost za svůj osud.

„Člověk odpovídá za své vlastní činy, ne za to, co dělají jiní kolem něho.“  
( Sokol, 2004, str.115).

„Nehledej žádné viníky okolo sebe a už vůbec se neodvažuj původ svých omezení přičítat svému Stvořiteli, ale podívej se na sebe.“ (Sokol, 2004, str.110).

Myslím si, že jsem konečně pochopila, že nemohu být dobrou vychovatelkou a zároveň alibistkou, která všechny své problémy, omyly či roztržky svádí na své okolí, a očekává, že ostatní za ni něco vyřeší. Ať už jsem v jakékoli situaci či podmínkách, nemá smysl žehrat na špatný, nezasloužený osud. Nejsem nevinátka a za své činy musím nést odpovědnost, i za ty neuvědomované.

„Nikoho nemůžete činit odpovědným za váš vývoj. ... Teprve když si uvědomíte, že vy sami nesete odpovědnost, nebudete již unikat do nevědomí. Pokud chcete uniknout, jste hloupi, neboť odpovědnost představuje velikou příležitost pro evoluci. ... Celá odpovědnost leží na vás. Toto musí každý zcela pochopit.“ (Osho, 2005, str.13, 14)

Člověk v každé inkarnaci navazuje na svůj doposud dosažený stav vývoje. I ve škole jsme se naučili spoustu věcí, které jsme zapomněli, protože je v praktickém životě nepotřebujeme. Samotné učení nás však vychovává, přestože se něco konkrétního vytratilo. Efekt učení spočívá v rozšíření vědomí. Vše, co jsme se naučili v inkarnacích, se odráží ve zralosti a stavu našeho vědomí.

Podle Dethlefsena nezačíná člověk určitý konkrétní život zcela bez předpokladů. A v tom vidí i naši šanci – buď se jí chopíme nebo ji promarníme.

Nevyhýbejme se odpovědnosti. Nebuďme línými povaleči. Nebuďme pyšnými hlupáky, kteří nedohlédnou dál než na špičku svého nosu.

Francouzský filozof Pascal říká: *“Mýlí se tím hůř, že každý jde za jednou pravdou; chyba není v tom, že by šli za nepravdou, ale že nevidí tu druhou pravdu.”* (Sokol, 2004, str. 112.)

Hledejme, objevujme a tvořme. Nepřidávejme se k většině, když páchá nepravosti. Dodržujme pravidla, bez kterých se nedá hrát.

„Hra je totiž praktická výchova ke svobodě. Svoboda nikdy není dokonalá a musí se na ní stále pracovat.“ (Sokol, Pinc, 2003, str. 121).

„Žít v souladu se svým svědomím znamená přijmout i specifický etický závazek – zodpovědnost za uskutečnění vlastních potencialit. Člověk se ovšem může od

*svého nevědomí také tvrdošijně odvracet, což je typické pro naši dobu, spoléhající na rozum a techniku a orientovanou na konzum, přičemž vnitřní život, sny, symboly a náboženství jsou hrubě zanedbávány či dokonce ignorovány.“ (Říčan, 2007, str.187).*

Seberealizující lidé jsou ti, kteří dosáhli až k vrcholu hierarchie potřeb. Abraham Maslow má na vrcholu své pyramidy potřeb transcenci, spirituální potřeby, kosmickou identifikaci. (Říčan, 2007, str.234).

Ovšem *„bez lidí s citlivým svědomím by se společnost – přinejmenším demokratická – zcela zhroutila.“ (Říčan, 2007, str.111)*

Ovšem je nutné si uvědomit, že *„v důsledku špatné volby se svoboda stává trestem, volíte-li správně, stává se blažeností. Záleží na vás, zda vaše volba přinese odsouzení, nebo blaženost. Za rozhodnutí nesete plnou odpovědnost.“ (Osho, 2005, str.18)*

Myslím, že svoboda není totožná s nezávislostí. Podle mého názoru se dokonce vzájemně vylučují. Pokusím se to ozřejmit. Nezávislost, podle mé zkušenosti, nechce přiznat závazky a omezení. Ale my jsme, jistým způsobem, závislí, připoutaní, jsme přece součástí něčeho. Nemůžeme být zcela nezávislí. Život je procesem vzájemných závislostí. Přesto však svoboda existuje. Musíme ji objevit, ale také správně pochopit. Myslím, že je možno ji najít v naší svázanosti, v uznání své reality. Máme svou svázanost i svoji volnost. Obě jsou strany jedné a téže mince. Nemůžeme se zbavit svých závazků, musíme je akceptovat takové, jaké jsou. Svěhlavý odpor nám nepomůže, ani nic neusnadní. Někdy je však tato svěhlavost mylně chápána jako svoboda. Svoboda spočívá v tom, že se nebudu bránit a nechám proběhnout to, co se tak jako tak stane. Nemůžu změnit to, jaké mám rodiče či v jaké kultuře žiji. Svět nefunguje podle mých přání, existují nemoci, smrt, neštěstí, bída, války. Ovšem kdyby svět fungoval podle mého přání, nic z toho by nebylo, ale jak dlouho by to fungovalo? Unesla by nás planeta Země? Jaký by to pak byl život? Mělo by splnění veškerých našich přání za následek lidské či nelidské poměry? A co ta falešná a sobecká přání?

Myslím si, že pochopení toho všeho podmiňuje dobrou výchovu bez ohledu na to, jedná-li se o výchovu dětí nebo sebevýchovu. Nejzákladnějším předpokladem je umění komunikovat. Toto umění rozvíjí vychovatel během celého svého života

a nikdy nebude moci říci ‚už nemám co zdokonalovat‘. Totéž platí samozřejmě o sebevýchově – nikdy nekončícím procesu zdokonalování sebe sama. Podmínkou je určitý odstup, nadhled a zdravá míra sebekritiky, přijetí odpovědnosti a pravidel. Vyvarování se nenávisti, bezohledného chování a necitlivosti. Na takovou cestu mě směřují právě esoterická pravidla. Na cestu sebepoznání a seberozvoje.

Jsem vychovatelka, a jako taková musím být především slušná a zodpovědná.

Jsem toho názoru, že čím lépe chápeme duchovní zákonitosti, tím lépe se učíme žít nesobecky a sloužit okolí. Přílivem duchovních sil vzroste naše fyzická i duševní pracovní schopnost a naopak se sníží naše zemské potřeby. To dá životu užitečnost i radost.

V našich tělech působí vše, co je činné v přírodním životě. Když tyto síly poznáme, můžeme s nimi vědomě spolupracovat. Pokud přijmu pravidla esoteriky, přijmu odpovědnost za sebe sama. Odpovědnost znamená aktivitu, odpovědnost znamená přestat se vymlouvat na osud, nepovedené dětství, špatné rodiče, nespravedlivé učitelky, komunistický režim, který mi nedovolil studovat to, co jsem si přála. Odpovědnost znamená splnit svůj životní úkol. Splnění svého životního úkolu chápu jako smysl svého života.

Nemohu nikomu diktovat a určovat, jaký má být smysl jeho života. Mohu pouze jediné – být vzorem ‚svým‘ dětem, jak nejlépe jen budu schopna. Esoterická pravidla mohou dát mému snažení směr, ale nemohu je nikomu vnucovat. Budu-li dětem dobrým příkladem, je pravděpodobné, že některé z nich zvolí podobnou cestu, až bude k tomu zralé. Dobrovolně a s plnou odpovědností.

## 6 *Rodinné konstelace*

Poslední dobou se začínají rozvíjet a uplatňovat, a to nejen v zahraničí (především v Německu), ale i u nás, rodinné terapie, označované jako ‚rodinné konstelace‘. Terapeut se snaží odhalit, zda je ten který člen rodiny zapleten do osudů předchozích rodinných členů, a to postavením rodinného systému; teprve tímto odhalením je člověk schopen se z něj vymanit. Pokud se však člověk z takového zapletení nevymaní, mnohé konflikty a problémy nadále pokračují či narůstají (rozvody, hádky, sebevraždy, narkomanie, sebepoškozování).

Ten, kdo vede terapeutické sezení, vybere osoby, které se neznají a nejsou v příbuzenském postavení, jako představitele rodinných členů (například otce, matky, sestry a člověka, jemuž má tato technika pomoci vyřešit problém). Údajně platí, že tyto vybrané osoby, jakmile se ocitnou v systému, mají podobné či stejné pocity jako členové rodiny, kterou reprezentují, aniž by o nich měli jakoukoliv informaci (např. zrychlí se tlukot jejich srdce; osoba reprezentující epileptika dostane epileptický záchvat; změní se teplota těla). Bert Hellinger, německý systematický psychoterapeut, jenž vystudoval filozofii, teologii a pedagogiku, tyto fenomény nedokáže vysvětlit. Uvádí, že se v rodinných systémech opakovaně ukazují a že je třeba s nimi pracovat, ne je popírat.

Pokusné rodinné uspořádání umožňuje nalézt skryté zákonitosti vztahů a ukazuje, jak lze vztahy narovnat. Předpokladem ovšem je, že klient i terapeut jsou připraveni přijmout realitu deroucí se na světlo beze strachu a předsudků takovou, jaká je. Bez přehánění, oslabování, odsuzování a zbytečné zvědavosti.

Hellinger zapletení vysvětluje tak, že někdo z rodiny nevědomě převezme osud svého předka a ten prožívá. Osvobodit se může pouze tím, že si uvědomí, že je takto zapleten. Hellinger pracuje s nemocnými lidmi a uvádí, že nemoci bývají výsledkem zapletení do rodinného systému, například rakovina má něco společného s nedostatkem úcty, břišní potíže mohou souviset s nevyjasněným vztahem k matce, sklon k sebevraždě s odsunutím či vyhnáním člena rodiny. Objevil, že stejná základní dynamika přináší různá onemocnění. Stále však musíme mít na zřeteli, že se jedná o naprosto nevědomé reakce, formy chování určitého člena.

Metodu, kterou Hellinger používá, nazývá fenomenologickou. Vysvětluje tak, že se nechává ovlivnit širším kontextem bez toho, aby ho do hloubky pochopil, bez úmyslu pomoci a něco ukázat, a také bez obavy z toho, co se může vynořit.

*„V rodinném systému беру v úvahu všechny včetně nepřítomných. Mám je všechny před sebou. Zatímco nechám tento systém na sebe působit, přijde jako blesk odhalení něčeho, co je za těmito fenomény . Například jednou při stavění rodinných systémů jsem si znenadání všiml, že v této rodině bylo zabito dítě. Tento fakt nebyl viditelný, poněvadž byl ukrytý za fenomény. Ale díky tomuto otevřenému pohledu bez úmyslu se najednou zformuje něco, co je podstatné pro pochopení chování členů rodiny. ... Tohle je způsob fenomenologického postupu.“* (Hellinger, 2004, str.31)

Wilfried Nelles vyjadřuje názor, že základním záměrem je dostat se do souladu s možnostmi a hranicemi, které jsme dostali prostřednictvím svých rodičů. Naše duševní trápení podle něj spočívá v tom, že se těmto skutečnostem nepodřizujeme, že bojujeme proti tomu, co nelze změnit. Správnou cestu spatřuje v tom, že přijmeme svět takový, jaký je, celým srdcem. Nejedná se podle něj o nic jiného než vzdání se vlastního ega.

Oba, Nelles i Hellinger, vyzývají k péči o duši. Podle Nellese je duše to, co nás zahrnuje. *„Duše je něco neomezeného, a proto ji nelze spoutat do nějaké definice (což neznamená nic jiného než ohraničení). Rozdíl mezi svědomím a duší je v tom, že svědomí odděluje dobro a zlo, vinu a nevinu, správné a špatné, nás a ostatní. Svědomí spočívá na rozlišování, požaduje proto rozhodnutí, pro nebo proti. V duši není obsaženo ani jedno, ani druhé. Neexistuje zde rozlišování a člověk se nemusí rozhodovat pro ani proti. Duše spojuje a přitom neodděluje. Přesahuje nás, nemáme duši v sobě, ale jsme v duši. ...Duše zahrnuje i svědomí. Svědomí je součástí duše a částí jednoty.“* (Nelles, 2004, str. 113 - 115 )

Hellinger označuje duši za vědoucí pole, přesahující (vědění dosažené racionálním poznáním) a samostatně se řídící, hledající a nalézající řešení, *„které má mnohem dále sahající účín než jakékoliv plánovitě jednání.“* (Hellinger, 2001, str. 360)

*„Duše se nedají přesvědčit ideologií. Nedá se ani říct, že by hlubší procesy v duši závisely na socializaci. Pouze vidíme, že v naší kultuře ( německé, poznámka autorky) mají všechny duše více či méně stejné reakce. ... Zaměřil bych pozornost spíše na to, co opravdu hýbe duší, a snažil bych se na tomto základě hledat řešení. Ta pak přijdou bez potřeby boje, protože duše nechce, aby bylo pohrdáno matkou, ženou či mužem. Chce, aby se věci uspořádaly a vznikla tak interakce, ve které je všem dobře.“ (Hellinger, 2004, str.135)*

Myslím, že Hellinger i Nells uvažují a zvažují podobné otázky jako jsou ty, kterými jsem zakončila předchozí kapitolu. Myslím si, že by oba souhlasili s tím, že musíme svět přijmout takový, jaký je, a teprve tak získáme svobodu. Svobodu, která neznamena budu si dělat co mě napadne, co se mi zlíbí, ale svobodu, která znamená srozumění s tím, co já jsem a co je kolem mne.

Wilfried Nells výstižně říká: *„Každý je schopen nést svůj osud a nikdo to za něj nesmí udělat.“ (2004, str. 139)*

Zdá se, že vyhasínání citů, nedostatek úcty k živým bytostem, ale především k vlastním rodičům, ohrožuje radosti, ale i trápení, kteréžto nezbytně provázejí naše sociální vztahy (k partnerům, dětem, příbuzným a přátelům). Chování k rodině a známým, vytváření přátelských vztahů, jsou procesy vrozené a mnohem původnější, než se obecně věří. Dědičné naprogramování těchto složitých vzorců chování zahrnuje radost i bolest. Snaha nenechat se ničím citově vázat a vyhnout se smutku a bolesti může být zhoubná. Ovšem vyhasnutí citů s sebou přináší devastaci životního prostředí, estetický a následně etický úpadek. Totální slepota ducha ke všemu krásnému, která se rozmáhá, je onemocněním duše, jež je nutno brát vážně, protože současně s touto slepotou jde necitlivost a neschopnost posoudit, co je eticky správné a co již zavrženíhodné.

Obávám se, že v revoltě mladých vůči starší generaci se často jedná spíše než o principiální důvody o nenávisť. Neaprotestují totiž proti svým rodičům (což by se odbylo v domácím prostředí), ale proti všem rodičům, cizí, nepřátelské skupině, proti staré generaci s jejími ‚staromódními‘ pravidly. Že jsou ta pravidla nutná pro přežití jich samotných jim nedovoluje spatřit právě ta kolektivní nenávisť, které se poddali. Ovšem nenávisť je horší než slepota a hluchota, všechno převrátí a překroutí v pravý opak, důsledně potlačujíc rozumné uvažování.



Vyhasínání citů jde ruku v ruce s neúctou k rodičům a znevážením nejzákladnějších etických pravidel, netolerancí a pohrdáním. Toto zvrátit a vyléčit nešťastné duše se pokoušejí právě rodinné konstelace. Pokoušejí se řešit rodinné vztahy a krize, snaží se ukázat správnou cestu k řešení, poskytnout radu, odhalit skutečný, ne zástupný problém.

Uvědomění si toho všeho je důležité pro výchovné pracovníky – jejich úkolem je totiž posilovat úctu dětí k rodičům a učitelům, tedy k autoritám, a být jim vzorem, rozvíjet jejich smysl pro krásu ve výtvarné (hudební) výchově, nedovolit jim nezdravě skrývat a potlačovat radostné pocity, ale ani smutek, zato však důsledně tlumit všechny projevy nepřátelství, předcházet nepochopení, naučit děti slovně vyjádřit své pocity, pěstovat v nich cit pro spravedlnost, naučit je nestydět se za své city. Za žádnou cenu nedovolit a neusnadnit zhoubné vyhasnutí citů, porozumění a solidarity. Vést děti k lásce a ochraně přírody, pomoci jim pochopit, jak jsou všichni členové živočišné a rostlinné říše na sobě navzájem závislí. Teprve když si všichni uvědomíme, že je ničeno to, v čem žijeme, že mizí úcta člověka vůči kráse a velikosti veškerého stvoření, jež člověka přesahuje, teprve pak se můžeme pokusit něco změnit.

K tomu všemu je třeba otevřené a citlivé komunikace, kterou musí zvládnout především vychovatel – dobrý vychovatel, úcty a lásky k sobě sama, druhým lidem a všem živým tvorům.

## 7 Využití poznatků o spirituální stránce při výchově

Neexistuje univerzální návod k přesnému postupu vedoucímu k perfektně vychovanému dítěti. Není možné někoho vychovávat, aniž by on sám spolupracoval. Avšak – především a hlavně! – nemohu vychovávat, když sama nebudu vychovaná. Musím si vyjasnit a pochopit svou životní cestu, abych mohla vést ostatní, uchopit maximum z vědění, komunikovat na základě úcty, empatie a upřímnosti. Musím respektovat a neshazovat rodinné zázemí dítěte i jeho rodinnou konstelaci. Musím pochopit.

Přečetla jsem několik knih, které mi pomohly něco málo pochopit. Předpokládám, že dobrou vychovatelkou budu v tom případě, jestliže budu vychovávat děti i sebe sama. Vždyť sebevýchovný proces nekončí nikdy. Děti mohou být mým užitečným zrcadlem. Můžeme si být užiteční navzájem.

Jako vychovatelka nemusím být zaměřená na výkonnost, ale na pochopení nejzákladnějších hodnot a pravidel, které platí v kultuře, do které jsem se narodila a ve které jsme vyrostla, pravidel, která nám přinesla keltská, antická i křesťanská kultura, biblické Desatero, pravidel, která umožňují spolupráci, porozumění a toleranci, kvalitní komunikaci a naplnění smyslu života.

*„Respekt k druhému člověku, úcta k lidské bytosti je prožitek se spirituální dimenzí. Taktéž soucit, hluboký existenciální prožitek, intimita, ale i nenávisť a pohrdání. Vztahové emoce mají své spirituální polohy a člověk by se měl věnovat jejich kultivaci. ...Chybí-li kultivace, hrozí zakrnění spirituality, nebo degenerace okouzlení v posedlost, respektu v agresivní děs primitivního tabu vůči rasové či jiné jinakosti.“ (Říčan, 2007, str.63). „Bez kultivace spirituality je mravní výchova jen těžko myslitelná.“ ( tamtéž, str.64).*

Nikdy nepřestalo být aktuální to, co zaznělo z úst C. G. Junga, geniálního myslitele a lékaře lidské duše:

*„Nikdo nebude popírat nebo i jen podceňovat důležitost období dětství; těžká, často celoživotní poškození způsobená nesmyslnou výchovou v rodině a ve škole jsou až příliš zřejmá a nutnost rozumnějších pedagogických metod až příliš nevyhnutelná. Chceme-li však toto zlo postihnout přímo u kořene, musíme si se vši vážností položit otázku: Čím to bylo a čím to pořád ještě je, že se užívá hloupých*

*a omezených výchovných metod?“* Ovšem odpověď C. G. Junga nechce nikdo chápat a jeho řešení nikdo naplňovat: „*Je přece zřejmé, že jen a jen proto, že jsou hloupí vychovatelé, kteří nejsou lidmi, nýbrž zosobněnými automaty na metody. Kdo chce vychovávat, budiž sám vychován.*“ (Jung, 1994, str.54-55).

K tomuto nemám více co dodat. Snad jen tolik, že se možná splní předpoklad učitele Osha, jakým směrem by se mohla západní psychologie rozvíjet: „*Jung pronikl hlouběji než Freud, avšak jeho analýza lidské duše je pokládána za mytologickou a náboženskou. Přesto však má smysl. Kdyby se měla západní psychologie rozvíjet, pak to bude Jungovým směrem, a nikoli Freudovým. Freud byl pionýr, avšak každý průkopník bude znamenat bariéru pro další vývoj, pokud se lpění na jeho objevech změní v posedlost. Dokonce i dnes, kdy je Freud už minulostí, je západní filozofie stále vášnivě zaujata freudovskými začátky. Freud musí ustoupit do historie.*“ (Osho, 2005, str.85).

Snad mi tyto nashromážděné informace pomohou lépe pochopit žáky a jejich chování, ale také sebe sama; snad budu lépe vybavena pro plánování a řízení různých učebních činností, vychovatelských aktivit; snad budu schopna řešit neočekávané výchovné situace.

Zvnitřnění esoterických pravidel může být účinnou zbraní proti antisociálním formám chování, například šikaně. Záleží na vychovateli, jestli tuto metodu dokáže vhodně a účinně využít.

Kolektiv dětí je živá struktura a podle toho k němu musím přistupovat. S porozuměním, citem, otevřena novým podnětům, schopna respektovat zvláštnosti jednotlivců i skupin. Bez nevyřešených osobních a životních problémů. Bez zaujatosti a předsudků.

Nemohu a nechci si hrát na vševědoucího terapeuta, ale mohu rodičům nabídnout několik možností řešení jejich problému. Mohu poradit, kam se obrátit, když si nebudou vědět rady. Mohu a chci být dětem dobrým vzorem.

Praktickým využitím poznatků o spirituální stránce lidského jedince je především waldorfská výchova. Waldorfská výchova vychází z antroposofického pojetí vývojových fází dětí a mládeže, z pojetí člověka jako trojjediného celku těla fyzického, éterického a astrálního. Rudolf Steiner (1993) upozorňuje, že je třeba vědět, na kterou složku lidské bytosti máme působit v určitém věku. Jejich vývoj

je v různém věku různý. Taktéž různé kulturní a výchovné prostředky působí různě na jednotlivé články člověka. Prvním obdobím je období rozvoje fyzického těla (klade důraz na napodobování, vzor), ve druhém období se rozvíjí éterické tělo neboli životní tělo (důležitá je duchovní názornost, následování a autorita na základě úcty k vychovateli; důraz na zdokonalování paměti a sebedůvěru), třetím obdobím je období rozvoje astrálního těla, pocitového těla, kdy člověk dozrává k tomu, aby si vytvořil vlastní úsudek (vznik abstraktního myšlení). (Steiner, 1993, str. 11-37)

Z této koncepce vychází a na těchto základech je vypracována didaktika waldorfských škol. Je vypracována na rovnoměrném poznání lidského těla, duše a ducha a chce zabránit jakékoli jednostrannosti rovnoměrným poznáváním tří článků lidské přiměřenosti.

Pro zdárnou výchovu je nezbytné, abychom si jako vychovatelé osvojili správný postřeh, který nám pomůže sledovat pocity a vývojový růst dětského organismu, je nezbytné naučit se číst v lidské bytosti.

Nezbytnou, ale ne jedinou, součástí tohoto procesu je umělecká činnost a eurytmie. Ve waldorfské škole se vyučuje v epochách – po několik týdnů se v prvních ranních hodinách vyučuje stejný vyučovací předmět, aby se žák mohl vžít do tohoto předmětu, aby z něho nebyl hned vytržen.

Důležitý je vztah k Zemi jako živoucímu organismu i k říši zvířat. Radost, empatie, nestrojenost, citlivý pohled na svět, prožitek – to vede ke spojení éterického a astrálního těla a uvědomění si své vlastní bytosti. Steiner mluví v této souvislosti o „*vnitřním zážitku svobody*“. (1993, str. 98).

*„Dbej svých myšlenek, neboť se stávají slovy.*

*Dbej svých slov, neboť se stávají skutky.*

*Dbej svých skutků, neboť se stávají zvyky.*

*Dbej svých zvyků, neboť se stávají tvým charakterem.*

*Dbej svého charakteru, neboť se stává tvým osudem.“ Talmud*

## ZÁVĚR

Pokusila jsem se proniknout tajemstvím duše. Pokusila jsem se proniknout k tajemství esoteriky. Pokusila jsem se hledat jiné hodnoty, než jsou peníze a materiální majetek.

Pochopila jsem, že bez pravidel se nedá hrát ani žít. Čím lepší pravidla, tím lepší hra, tedy i život. Skutečná lidská svoboda znamená dodržovat pravidla. Pochopila jsem, že souvislost mezi hrou a svobodnou společností není nesmyslnou nahodilostí. Vždyť právě ve hře si lidé vyzkoušeli, že při kvalitních a přísně vymáhaných pravidlech se nemusejí pobít či zmrzačit, ale mohou si všichni dobře zahrát. Díky zkušenosti spravedlivé hry lidé začali prosazovat i do tvrdého života důležité prvky hry: pravidla, nestranné rozhodčí, snahu o spravedlnost, etiku, respekt ke spoluhráči, úctu ke zkušenějším i ohleduplnost k slabším.

Pochopila jsem, že rituály ani náboženská vyprávění nikdy neslouží k vysvětlení přírodních dějů, nýbrž užívají přírodní skutečnosti k výkladu něčeho jiného. Něčeho hlubšího. Něčeho, co se dotýká našeho lidství, naší duše.

Pochopila jsem taktéž, že člověk na základě své zkušenosti doplňuje a upravuje systém hodnot a norem, kterými se jeho svědomí řídí. Že musí fungovat (a musí se srozumitelně formulovat) pravidla. Že tento svět částečně tvoříme a zároveň závisíme na okolí a podmínkách, které jsme si nevybrali.

Pochopila jsem, jak úzce jsme provázáni s osudy členů našeho rodu, jak nesmírný význam má rodičovské požehnání i pokorná úcta, jak důležitá je láska a přijetí vlastního údělu.

Pochopila jsem, že při výchově musím uplatnit ve vyváženém poměru racionální hodnocení a intuici, pravidla a empatii, řád a cit. Nic z toho není nadřazeno, nic z toho není podřazeno, nic z toho neplatí samo o sobě.

Pochopila jsem, že mi celý život nebude stačit na to, abych poznala vše, co je třeba znát. Ale budu se snažit svůj čas nepromarnit a svůj život odžít jak nejlépe dovedu.

Veškeré lidské vědění prochází určitým procesem – nejdříve něco objevíme a něco si myslíme – to srovnáme se zkušeností a fakty, a podle shody či neshody

to přijmeme – nepřijmeme; výsledkem je, že víme. Takto vytvoříme hypotézu. Poznatky dále třídíme a rozšiřujeme, rozvíjíme, doplňujeme. O totéž jsem se pokusila v této práci.

Ovšem poznání samo o sobě, pokud je nevedeme v praktický život, nestačí. Souhlasit, ale nekonat, je k ničemu.

Moje výchovné konání není a nemůže být vědecké – pouze lidské. Tak jako věřím, že vesmíru vládne jeden soubor přírodních zákonů, které si neodporují a nejsou nikdy porušeny, a tento můj názor je úplně, jednoznačně a neoddiskutovatelně nevědecký – tak moje práce vychovatelky je založena na nejzákladnějších hodnotách kultury, do níž jsem se narodila.

Můj pokus vědecky definovat duši nevyšel, ale já jsem POCHOPILA své možnosti, ale i to, proč jsem si do tohoto života přinesla svůj výtvarný talent. Pochopila jsem, co je mým životním úkolem. A s pokorou jsem ho přijala. Posléze jsem se pokusila objasnit pojem osobnost, vysvětlit esoterické zákony, pojem krize a její význam v životě člověka. Zamyslela jsem se nad tím, jak mohu poznatky o duševní stránce jedince využít v sebevýchově a výchově. Snažila jsem se vysvětlit, co jsou rodinné konstelace a kam směřují.

Zároveň jsem si uvědomila, že k navyklým způsobům myšlení lneme stejně silně jako k přátelům – a že někdy je velice prospěšné odpoutat se od nich (nikoli od přátel), abychom nepřecenili rozsah jejich platnosti a neoslepli směrem k jiným teoriím a pravidlům. Pochopila jsem, že se nesmíme stát fanatiky, neboť nikdy nemáme ( a nemůžeme mít) monopol na pravdu.

Uvědomuji si, že jsem (patrně) zklamala paní doktorku Skarupskou; že moje práce není dostatečně vědecká. Mrzí mě to.

Některým pojmům jsem nedala tolik prostoru, kolik by si zasloužily; některé názory jsem nerozvinula dostatečně. Nepřečetla jsem tolik literatury, kolik by si dané téma zasloužilo. Jsem však omezena svými možnostmi i rozsahem této práce.

## Literatura:

*ABC člověka*, Praha: Orbis, 1977

Bowie, F.: *Antropologie náboženství*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-378-9

*Bible*, Biblická společnost, 1990

Čáp, J. - Čechová, V. - Rozsypalová, M.: *Psychologie*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1995, ISBN 80-04-26627-4

Dahlke, R.: *Životní krize jako vývojové šance*, Praha: Aquamarin, 2001, ISBN 80-86259-02-1

Dethlefsen, T.: *Osud jako šance*, Praha: Knižní klub, 2004, ISBN 80-242-1256-0

Eriksen, T., H.: *Syndrom velkého vlka*, Brno: Doplněk, 2010, ISBN 978-80-7239-244-5

Frankl, V., E.: *Lékařská péče o duši*, Brno: Cesta, 1994, ISBN 80-85319-39-X

Grecmanová, H. - Holoušová, D. - Urbanovská, E.: *Obecná pedagogika*, Olomouc: Hanex, 1999, ISBN 80-85783-20-7

Hartl, P.: *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*, Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-841-7

Hartl, P. - Hartlová, H.: *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-303-X

Hellinger, B.: *Rodinné konstelace, objevná síla*, Praha: Triton, 2004, ISBN 80-7254-512-4

Hellinger, B.: *Rodinné konstelace, imperativy lásky*, Praha: Triton, 2007, ISBN 978-80-7254-848-4

Jung, C. G.: *Duše moderního člověka*, Brno: Atlantis, 1994, ISBN 80-7108-213-9

Jung, C. G.: *Výbor z díla III.*, Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1998, ISBN 80-85880-18-0

Křivohlavý, J.: *Psychologie smysluplnosti existence*, Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1370-5

Lorenz, K.: *Život se psem není pod psa*, Praha: Granit, 1997, ISBN 80-85805-57-X

Moody, R.: *Život po životě*, Praha: Odeon, 1991, ISBN 80-207-0314-4

- Nakonečný, M.: *Novodobý český hermetismus*, Praha: Vodnář, 1995, ISBN 80-85255-85-5
- Nakonečný, M.: *Základy psychologie*, Praha: Academia, 1998, ISBN 80-200-0689-3
- Nells, W.: *Rodinné konstelace*, Praha: Alternativa, 2004, ISBN 80-85993-89-9
- Osho: *Psychologie esoteriky*, Bratislava: Eugénika, 2005, ISBN 80-88913-10-1
- Osho: *Tady a teď*, Praha: Beta, 2009, ISBN 978-80-7306-365-8
- Rippe, O. - Medicejsky, M.: *Paracelsovo lékařství*, Praha: Volvox Globator, 2004, ISBN 80-7207-558-6
- Říčan, P.: *Psychologie náboženství a spirituality*, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-312-3
- Říčan, P.: *Psychologie*, Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-560-8
- Schneider, J.,W.: *O smyslu a důležitosti životních krizí*, Hranice: Fabula, 2005, ISBN 80-86600-27-0
- Sokol, J. - Pinc, Z.: *Antropologie a etika*, Praha: Tritin, 2003, ISBN 80-7254-372-5
- Sokol, J.: *Člověk a náboženství*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-886-4
- Sovák, M.: *Učení nemusí být mučení*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, ISBN 80-04-24306-1
- Steiner, R.: *Antroposofie*, Svatý Kopeček u Olomouce: Michael, 1999, ISBN 80-86340-02-3
- Steiner, R.: *Před branou duchovní vědy*, Sv. Kopeček u Olomouce: Michael, 1998, ISBN 80-901772-1-2
- Steiner, R.: *Výchova dítěte a metodika vyučování*, Praha: Baltazar, 1993, ISBN 80-900307-9-3
- Španténková, N.: *Krize*, Praha: Grada, 2004, ISBN 80-247-0888-4
- Wehr, G.: *C.G.Jung a R.Steiner*, Hranice: Fabula, 2003, ISBN 80-86600-04-1
- Wolf, J.: *Duchovní odkaz národů*, Praha: Arsci, 2007, ISBN 978-80-86078-66-3
- Zurrer, R.: *Reinkarnace*, Praha: EarthSave CZ, 2007, ISBN 978-80-86916-01-9



## *Anotace*

Příjmení a jméno: Šenková Ivana

Katedra: Ústav pedagogiky a sociálních studií

Název práce: Rozvoj spirituální stránky jedince v rámci integrity osobnosti

Vedoucí práce: PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Počet stran: 57

Počet titulů použité literatury: 37

Klíčová slova: Duše

Osobnost

Esoterika

Hermetismus

Krize

Rodinné konstelace

Waldorfská pedagogika

### Resumé

Diplomová práce je zaměřena na objasnění pravidel esoterického myšlení, jeho přínosu pro výchovnou činnost, význam sebezvědomčího a sebevýchovného procesu pedagogického pracovníka, popis zákonitostí vývoje lidské duše, ujasnění smyslu lidské existence, praktický způsob uplatnění zákonitostí vývoje fyzického, éterického a astrálního těla ve waldorfské pedagogice. Je zaměřena na význam poznatků o spirituální stránce při uplatňování ve výchově i sebevýchově.